

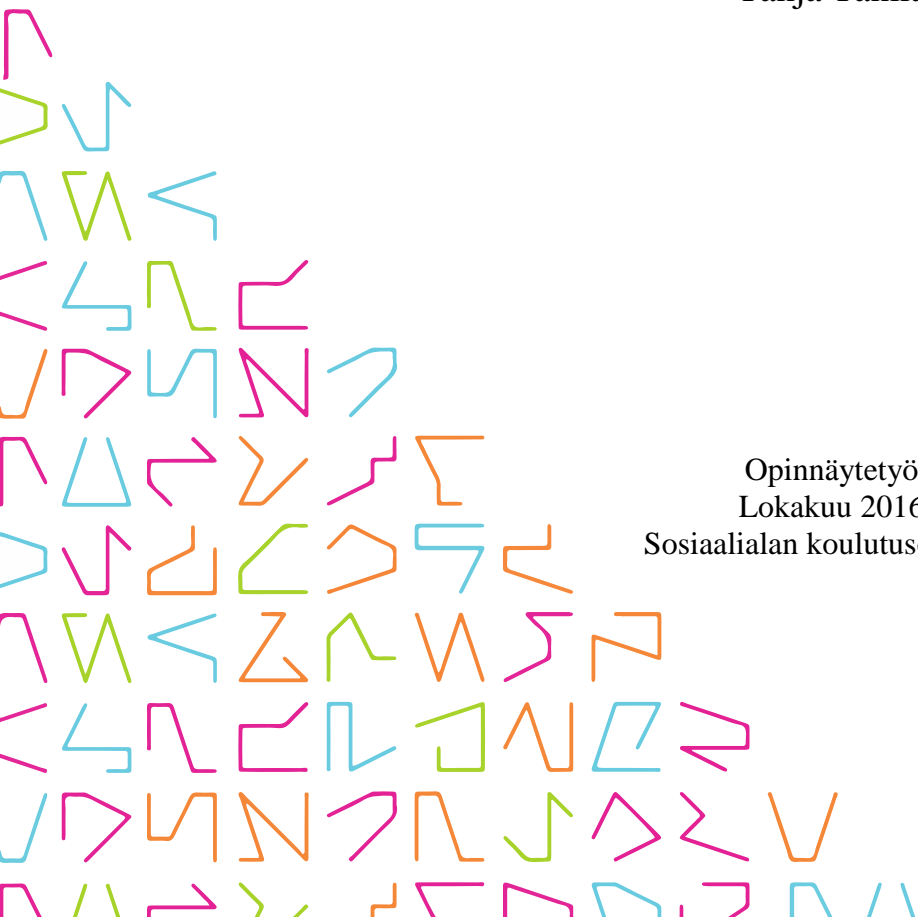
TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

” EN KUITENKAAN ODOTA TEILTÄ MAHDOTTOMIA, TOSIN TOIVON MAHDOTTOMIA”

Vanhemmat ja varhaiskasvattajat yhdessä
toteuttamassa kiusaamisen vastaista työtä Orivedellä

Tanja Tanila

Opinnäytetyö
Lokakuu 2016
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

TANILA, TANJA:

”En kuitenkaan odota teiltä mahdottomia, tosin toivon mahdottomia”

Vanhemmat ja varhaiskasvattajat yhdessä toteuttamassa kiusaamisen vastaista työtä Orivedellä

Opinnäytetyö 68 sivua, joista liitteitä 9 sivua
Lokakuu 2016

Valtakunnallisen ohjeistuksen mukaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma tulisi löytyä jokaisesta varhaiskasvatusta toteuttavasta yksiköstä. Oriveden kaupunki halusi yhtenäisen suunnitelman koko varhaiskasvatuksen käyttöön, jotta kaikilla varhaiskasvattajilla olisi yhteinen näkemys kiusaamisen ilmiöstä pienten lasten keskuudessa sekä tavat ja keinot kiusaamisen ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä kiusaamisesta, sen ehkäisemisestä ja siihen puuttumisesta sekä osallistaa lasten vanhemmat Oriveden kaupungin teettämän asiakaspalautekyselyn kautta omalta osaltaan toteuttamaan suunnitelmaa. Opinnäytetyön tavoitteena oli rakentaa kerätyn aineiston ja teorian tiedon pohjalta kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua.

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että päiväkotien henkilökunnalla on tietoa ja taitoa tunnistaa kiusaamista, ehkäistä sitä ja puuttua siihen. Kasvattajat tunnistivat kiusaamisen ilmenemisen muotoja laajasti. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä tärkeää on aikuisen malli ja valvonta, jolla luodaan myös myönteinen kiusaamisen vastainen ilmapiiri. Kiusaamiseen puuttumisessa aikuisen läsnäolo ja ohjaus on välttämätöntä tilanteen selvittämisessä ja oleellista on huomioida lapsen subjektiivinen kokemus kiusatuksi tulemisesta. Vanhemmat toivat esille aikuisen roolin sekä päivittäisen vuorovaikutuksen merkityksen oleellisena osana kiusaamisen ehkäisemistä. Toimintamalleja ja keinoja ehkäistä kiusaamista on päiväkodeissa, ja vanhemmatkin osasivat niitä nimetä. Kodin kanssa tehtävää yhteistyötä kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi tulisi tiivistää. Vanhemmat kokivat, etteivät tiedä kiusaamisesta päiväkodissa ja toivoivat enemmän tietoa itse kiusaamisen ilmiöstä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kiusaamisesta tulisi käydä keskustelua niin päiväkodissa kuin kotonakin sekä nykyistä enemmän myös päiväkodin ja kodin välillä. Avoinmet ja luottamukselliset välit saavutetaan tietoa jakamalla, jolloin myös kotona pystytään puuttumaan ja vaikuttamaan päiväkodissa tapahtuvaan kiusaamiseen. Vasu-keskustelut, vanhempainillat ja yhteiset tapahtumat ovat tärkeitä kiusaamisen vastaisessa työssä. Kasvatuskumppanuus kiusaamisen osalta toteutuu, kun kiusaamista koskevat arvot ja näkemys yhteisistä toimintaperiaatteista kohtaavat.

Asiasanat: kiusaaminen, varhaiskasvatus, kiusaamisen ehkäisy, kiusaamiseen puuttuminen, kasvatuskumppanuus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

TANILA, TANJA:

“I don’t expect the impossible from you, though I wish the impossible”

Parents and Early Childhood Educators Together against Bullying in Orivesi

Bachelor's thesis 68 pages, appendices 9 pages
October 2016

The purpose of this thesis was to collect information from the kindergarten teachers of the city of Orivesi and receive client feedback from the parents of the children in day-care. The goal was to create a plan for bullying prevention and intervention for the city of Orivesi using the information of the collected data and theory.

This thesis was qualitative. The data were collected through semi-structured thematic interviews. The data were content analyzed.

The results show that the kindergarten staff has the knowledge and skills to recognize, prevent and intervene in bullying. Early childhood educators recognized the occurring forms of bullying widely. A child’s subjective view of being bullied should be taken into consideration. When preventing bullying an adult’s example and supervision are important to create a positive atmosphere. Observation of bullying and immediate intervening are most successful by being truly present. Guidance is also necessary when solving situations. Parents brought up the adult model and also the meaning of daily basis interaction as a substantive part of bullying prevention. Operating models and ways to prevent bullying can be found in day-care centers and parents could name them too. Cooperation with homes should be intensified to prevent and intervene in bullying. Parents experienced that they do not know themselves about the bullying that happens in daycare and hope more information about the subject.

In conclusion, it can be stated that there should be more discussion about bullying both in daycare and in homes, and also between them in a larger scale than nowadays. To create open and trustworthy relations between daycare employees and families it is important to share information about bullying in daycare so that it is possible to intervene in it and influence in it also in homes. Educational partnership becomes reality when values and visions about policies in bullying situations are equal.

Key words: bullying, early education, bullying prevention, bullying intervening
educational partnership

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	VARHAISKASVATUS	8
2.1	Lapsen oikeus turvalliseen varhaiskasvatukseen	9
2.2	Kasvatuskumppanuus merkittävänä osana varhaiskasvatusta	10
3	KIUSAAMINEN.....	12
3.1	Kiusaaminen tutkimusten valossa sekä tietoa kiusaamisen ilmiöstä	12
3.2	Erilaisia toimintamalleja kiusaamista vastaan	14
3.3	Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa	16
4	KASVATTAJIEN MERKITYS KIUSAAMISEN VASTAISESSA TYÖSSÄ	20
4.1	Ammattikasvattajat ja koti yhdessä samoilla arvoilla.....	20
4.2	Aikuisen rooli lapsen kehityksen tukemisessa.....	21
4.3	Havainnoimalla lasta saadaan tärkeää tietoa	23
4.4	Yhteistyö kodin kanssa	24
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	25
5.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite.....	25
5.2	Aineiston keruu ja tutkimusmenetelmät	27
5.3	Haastatteluiden sisällönanalyysi	29
5.4	Oriveden kaupungin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman toteutus.....	30
5.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	32
6	TULOKSET	34
6.1	Oriveden kaupungin asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset.....	34
6.2	Asiakastyytyväisyyskyselyn vapaan sanan tulokset	38
6.3	Lastentarhanopettajien haastatteluiden tulokset	41
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	49
	LÄHTEET.....	57
	LIITTEET	60
	Liite 1. Vanhempien asiakastyytyväisyyskyselyn kiusaamisosuuden pohja... 60	
	Liite 2. Saatekirjelmä lastentarhanopettajille	61
	Liite 3. Tutkimuskysymykset ja teemahaastattelun kysymykset	62
	Liite 4. Oriveden kaupungin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.....	63

1 JOHDANTO

Kiusaaminen on aiheena erittäin ajankohtainen ja se on ollut esillä paljon myös tiedotusvälineissä. Yksi viimeaikaisimmista aiheita käsitelleistä julkisuustempauksista oli #puuttun peliin- kampanja, jossa otettiin kantaa hyvien tapojen puolesta. Kampanjassa haastettiin oikeasti puuttumaan kiusaamiseen. Aamulehden kautta toteutettu kannanotto oli tehty arjen hyvän käytöksen ja inhimillisyyden lisäämiseksi. Haastajat olivat kyllästyneet kiusaamiseen ja heidän mielestään asiaan oli aika vaikuttaa ja puuttua. (Aamulehti 2.4.2016.) Sosiaalisen median voimaan luottava kampanja keräsi paljon kannattajia ja herätti paljon keskustelua. Puuttumalla kiusaamiseen ja puhumalla siitä julkisesti voi kerätä huomiota ja herätellä ihmisiä tärkeän asian äärelle. Vielä merkittävämpää on kuitenkin omata kiusaamiseen liittyen ennaltaehkäisevä asenne. Kiusaamisen ehkäisemiseksi kasvatuskäytänteiden tulisi edistää tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta, minkä toteutumisessa aikuisien asenteilla on merkittävä rooli.

Oma kiinnostukseni ja haluni tehdä opinnäytetyö koskien kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista juontaa juurensa omakohtaisesta kokemuksesta eli kiusatuksi joutumisesta lapsuudessa sekä vahvasta ammatillisesta kiusaamisen vastaisesta näkökulmasta. Työskentelen pienten lasten kanssa varhaiskasvatuksen kentällä, ja siellä on tärkeää huomioida kiusaamisen ilmiö eritoten ehkäisemällä sitä, mutta myös puuttumalla siihen, jotta kaikilla lapsilla olisi tasapainoinen ja turvallinen ympäristö kasvaa kohti hyvää aikuisuutta. Tulevana varhaiskasvatuksen ammattilaisena koen tärkeäksi huomata epäkohdat varhaiskasvatuksen kentällä, ja pyrkiä vuorovaikutusosaamisen sekä osallisuuden keinoin rakentamaan pienelle lapselle paras mahdollinen kasvu ympäristö. Varhainen kiusaamiseen puuttuminen lisää fyysistä, psykologista ja sosiaalista hyvinvointia, millä on suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Kasvatuskumppanuuden painoarvoa ja siinä syntyvän vuorovaikutuksen voimaa ei tule unohtaa, koska se on tärkeä osa lapsen turvallista kasvu ympäristöä ja sen kehittymistä. Tärkeää kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa onkin hyvä yhteistyö kodin kanssa.

Suositusten mukaan jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä tulisi olla kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelma tukee ja ohjaa kasvattajia kiusaamisen vastaisessa työssä sekä kiusaamiseen puuttumisessa. Kiusaamista ehkäisevän työn tulisi olla

suunnitelmallista ja johdonmukaista jotta se olisi tehokasta. Kirjattu suunnitelma on työväline, joka auttaa toteuttamaan ehkäisevää työtä ja on apuna myös uusien työntekijöiden perehdyttämisessä sekä kotien informoinnissa.

Varhaiskasvatuksessa lasten kasvun tukeminen tapahtuu aina yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa, mistä käytetään termiä kasvatuskumppanuus. Kasvatuskumppanuudessa pyritään molempien osapuolten tietojen ja näkemysten yhdistämiseen, jotta lapsen kokonaisvaltainen kasvu toteutuisi. Kiusaamisen suhteen tehdään tällä tavoin vahvaa ennaltaehkäisevää työtä. Vanhemmat ovat lastensa asiantuntijoita ja ammattikasvattajat tukevat heidän kasvatustyötään. Arvojen ja näkemysten yhteensovittaminen on siksikin tärkeää. Lapset tulisi pyrkiä kasvattamaan toiset hyväksyvään ympäristöön yhteistyössä kodin kanssa. Opinnäytetyössäni korostan kasvatuskumppanuuden merkitystä tärkeänä osana kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa.

Tämä opinnäytetyö on työelämälähtöinen. Opinnäytetyön tavoite on tuottaa Oriveden kaupungin varhaiskasvatukselle kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma, jota hyödynnetään kiusaamisen vastaisessa työssä. Tartuin tehtävään henkilökohtaisen kiinnostuksen, ammatillisen näkökulman ja yhteiskunnallisestikin huolta herättävän aiheen vuoksi. Suunnitelman pohjaksi selvitettiin Oriveden kuuden eri päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä kiusaamisesta ilmiönä. Selvitys tehtiin haastattelemalla yhtä jokaisen päiväkotiyksikön lastentarhanopettajaa, jotka toivat työyhteisönsä näkemykset kiusaamisesta esille. Lisäksi vanhemmilta saatu palaute Oriveden kaupungin teettämässä asiakas-tyytyväisyyskyselyssä, koskien kiusaamista päivähoidossa, tuo suunnitelmaan kasvatuskumppanuuden näkökulmaa ajatellen huomion arvoisia asioita.

Opinnäyteyöni teoriaosuudessa avaan käyttämiäni keskeisiä käsitteitä. Määrittelen ja tuon esille kiusaamisen ilmiötä yleisesti ja pureudun kiusaamiseen varhaiskasvatuksessa. Tuon esille erilaisia kiusaamisen vastaisia malleja. Kerron kasvattajien merkityksestä kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa sekä lapsen oikeudesta turvalliseen päivähoidon. Nostan esille kasvatuskumppanuus -käsitettä ja kodin merkitystä kiusaamisen vastaisessa työssä. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma on koottu haastatteluissa saatujen vastausten, asiakas-tyytyväisyyskyselystä saadun tiedon sekä teorian tiedon pohjalta. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa määritellään kiusaamisen ilmiötä, jotta tiedetään mitä ehkäistä ja mihin puuttua. Suunnitelmassa nostan esiin lähtökohdat ja periaatteet kiusaamisen vastaiselle työlle ja se sisältää tietoa tunnistaa ja

ehkäistä kiusaamista sekä ohjeistukset suunnitelman toteuttamiselle. Suunnitelmassa osallistetaan varhaiskasvattajat ja vanhemmat yhdessä toteuttamaan laadukasta kiusaamisen vastaista työtä.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja suunnitelmallista pedagogista toimintaa, jossa yhdistyy kasvatuksellisenä vuorovaikutusprosessina lapsen kasvatus, opetus ja hoito. Varhaiskasvatuksen tavoite on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukemalla kasvua, kehitystä sekä oppimista kokonaisuutena. Suunnitelmallisessa ja tavoitteellisessa toiminnassa korostetaan ja pidetään tärkeänä omaehtoisen leikin merkitystä, jossa vuorovaikutussellisuus ja yhteistoiminnallisuus ovat keskiössä. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää kunnan, yksityisen palveluntuottajan tai järjestön toimesta kunnissa mm. päiväkodissa, perhepäivähoidossa, leikki- ja kerhotoimintana sekä seurakunnissa. Yksityistä palveluntuottajaa sitovat kunnan varhaiskasvatussuunnitelman linjaukset. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatijana ja päättäjänä toimii Opetushallitus asiantuntijaviraston roolissaan. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoituksena on edistää yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Valtakunnalliset linjaukset pyrkivät edistämään myös varhaiskasvatuksen laatua ja sen kehittämisen edellytyksiä. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta toteutetaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat omine linjauksineen. Varhaiskasvatusta ohjaavat valtakunnalliset sekä kunnan asiakirjat, jotka määrittelevät toiminnalle raamit. Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma puolestaan on kunnan asiakirjaa tarkempi ja yksityiskohtaisempi painottaen yksittäisen toimintayksikön linjoja. Nämä kaikki asiakirjat yhdessä muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet yhdessä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman kanssa edistävät lasten tervettä kasvua, hyvinvointia ja oppimista muodostaen johdonmukaisen jatkumon. Koulun aloitusta edeltävä esiopetus on toiminnallisesti varhaiskasvatusta ja tuli pakolliseksi 1.8.2015 alkaen. Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa jokaiselle lapselle laaditaan oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma eli lapsen oma vasu-asiakirja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7-11.)

Varhaiskasvatuksen arvopohja nojaa vahvasti lapsen oikeuksien yleissopimukseen, jossa korostuu lapsen syrjintäkielto ja vaatimus lasten tasa-arvoisesta kohtelusta, oikeudesta turvallisiin ihmissuhteisiin sekä oikeudesta tuttuun ja turvalliseen ympäristöön ja leikkiin.

(YK:n yleissopimus lastenoikeuksista (1989/2010, 22). Näillä oikeuksilla on tärkeä painoarvo kiusaamisen vastaisille olosuhteille sekä ympäristölle.

Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on luoda lapselle turvalliset ihmissuhteet, vahvistaa toiset huomioonottavia toimintatapoja sekä luoda ilmapiiri, jossa lapsi kokee yhteisöllisyyden sekä osallisuuden kokemuksia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan myös vertaisryhmän tärkeyttä sekä lapsen hyväksyvää, arvostavaa kohtaamista ja hänen kuulluksi tulemistaan, jotta lapsi saa vahvistusta terveelle itsetunnolle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.)

2.1 Lapsen oikeus turvalliseen varhaiskasvatukseen

Myös kasvattajalla on tärkeä tehtävä ja tavoite työskennellessään lasten parissa esim. koulussa, iltapäivähoidossa, nuorisotalolla, perhepäivähoidossa tai varhaiskasvatuksen kentällä. Hänen tehtävänsä on huolehtia lapsen kasvua tukevan kasvu- ja oppimisympäristön rakentamisesta. Turvallisuuden tunne saadaan luotua kun lapsella on sellainen kasvu- ja oppimisympäristö, jossa hän pystyy käyttämään voimavarojaan häneltä odotetulla tavalla. Edellä mainittu koskee myös kasvattajia. Turvallisessa työympäristössä voivat kaikki hyvin, niin lapset kuin aikuisetkin. Kasvatus, hoito, opetus ja ohjaus ovat perustehtäviä, joita aikuiset tekevät varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Erityisesti varhaiskasvatuksessa ja peruskoulussa korostuu kasvatusvastuu. (Hurme & Kyllönen 2015, 23.) Yhteinen kasvatustehtävä muodostuu kasvatuskumppanuudeksi vain vanhempien ja ammattilaisten kiinteän yhteistyön kautta (Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet 2005, 31).

Kasvattajien tulee tukea lapsen ja koko ryhmän tunne- ja turvataitoja, joiden avulla lapsi oppii välttämään kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan kohteeksi joutumisen. Itsesuojelutaidot ja turvautuminen luotettavan aikuisen apuun lisääntyvät. (Lajunen, Andell & Ylenius Lehtonen 2015, 11.) Turvallisuus on ryhmän perusta ja kantava voima, jolla vaikutetaan ryhmän toimivuuteen ja siinä viihtymiseen sekä toiminnan sujumiseen. Turvallisuus jakautuu henkiseen ja fyysiseen turvallisuuteen. Henkinen käsittää psyykkisen, sosiaalisen ja pedagogisen turvallisuuden osat. Psyykinen turvallisuus käsittää fyysisen

ympäristön psyykkisen puolen ja tähän sisältyvät ilmapiiri, vuorovaikutus, erilaiset toiminnot ja käytösasiat. Fyysinen turvallisuus käsittää lähiympäristön rakennuksineen ja tiloineen sekä koskemattomuuden turvan. Sosiaalinen turvallisuus mahdollistaa lapsen kehittymisen omana itsenään yhteistoiminnallisessa ympäristössä. Vertaisryhmä on tärkeä osa sosiaalista turvallisuutta, jossa nousevat esiin osallisuuden ja oikeudenmukaisuuden kokemukset. Pedagoginen turvallisuus käsittää opetuksen ja ohjauksen. Yksilön koettu emotionaalinen turva rakentuu edellä mainittujen kokonaisuudesta. (Hurme & Kylönen 2014, 15- 29.)

Kiusaamisen ehkäisy edellyttää turvallisen varhaiskasvatusympäristön lisäksi selkeitä rajoja. Säännöt ja rajat ovat merkittävä osa turvallista ilmapiiriä ja ne tukevat myös kasvattajia työssään. Rajoilla osoitetaan turvalliset ja sallivat reunaehdot, jotka tukevat lapsen lähikehityksen vyöhykkeen haasteita. Pedagogisuus jo itsessään perustelee rajojen asettamisen, mutta rajat ovat myös lapsen kehityksen kannalta oleellinen asia. (Repo 2016, 172.) Oikeudenmukaisuus on yksi kantava periaate varhaiskasvatuksessa, mutta sitä tulee avata ja kertoa mitä sillä tavoitellaan. Oikeudenmukaisuuden periaatteen mukaan kaikilla tulisi olla samat rajat ja säännöt, ja kaikkia tulisi kohdella samalla tavalla, mutta se ei toteuta yksilöllisen kohtaamisen periaatetta. Oikeudenmukaisuus ei saisi estää lapsen aitoa kohtaamista. Oikeudenmukaisuutta on huomioida jokainen lapsi yksilötasolla, jotta lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään ja häntä kunnioitetaan sellaisenaan. (Repo 2016, 113.)

Erilaisissa kohtaamistilanteissa joissa syntyy riitaa ja konflikteja ilman kiusaamista, lapsi kokee erilaisia tunteita, jotka ovat välttämättömiä tunnekehityksen kannalta. Lapsi oppii tiedostamaan, säätelämään ja jäsentämään tunteitaan, sekä hallitsemaan niitä. Varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä on opettaa hallitsemaan negatiivisia tunteita sekä opettaa lasta harjoittamaan itsesäätelyn taitoja. Itsesäätelyn taidot kehittyvät ja kasvavat ympäristössä, jossa lapselle luodaan turvalliset ja empaattiset kasvu- ja oppimisolosuhteet. (Repo 2013, 20- 22.)

2.2 Kasvatuskumppanuus merkittävänä osana varhaiskasvatusta

Kasvatuskumppanuus määritellään Vasussa (2005) vanhempien ja henkilöstön yhteiseksi tietoiseksi toiminnaksi, jolla sitoudutaan toimimaan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma korostaa myös kiinteään yhteistyön merkitystä, jotta kasvatustehtävä muodostaa kokonaisuuden parhaalla mahdollisella tavalla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Määritelmän ideaali ajatus on, että yhteistyö kasvattajien ja vanhempien välillä on saumatonta ja soljuvaa. Luottamuksellinen, tasavertaisuutta edistävä ja kunnioittava ilmapiiri ovat tärkeitä asioita kasvatuskumppanuudessa. Vanhemmilla on kasvatuskumppanuudessa ensisijainen kasvatusvastuu ja lapsen varhaiskasvattajilla on ammatillinen tieto ja osaaminen. Tavoitteena on kasvatusyhteistyö, missä yhdistetään vanhempien tieto ja asiantuntemus kasvattajien kokemuksiin ja asiantuntijuuteen. (Kekkonen 2012, 42.) Kasvatuskumppanuutta ohjaavat periaatteet ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus sekä dialogi. Dialogi mahdollistaa kuulemisen, jonka kautta mahdollistuu kunnioitus ja arvostava kohtaaminen ja näiden yhteissummana rakentuu luottamus. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32- 40.) Kasvatuskumppanuuden kautta yhteistyönä toteutuvat henkilöstön ja vanhempien tietoinen sitoutuminen ja toimiminen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen parhaaksi. Tämä tapahtuu tasaveroisessa vuorovaikutuksessa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 11.)

Varhaiskasvatuksessa kasvatuskumppanuuden tukena toimii tärkeä asiakirja, lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma eli vasu. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen oman lastentarhanopettajan ja lasta hoitavien kasvattajien kanssa. Kasvattajat päivähoitossa tuovat esille oman ammatillisen näkemyksensä lapsen osaamisesta, taidoista ja kehityksestä. He tuovat myös esille huomioitaan lapsen kehityksessä mahdollisesti olevista haasteista, joihin voidaan tarvittaessa hakea tukea päivähoiton ulkopuolisiltakin tahoilta. Vanhemmat oman lapsensa asiantuntijoina tuovat asiakirjaan kodin näkökulmaa. Lapsen vasun kautta varmistetaan lapsikohtaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 9.)

3 KIUSAAMINEN

Kiusaamista on tutkittu paljon koulumaailmassa, ja tutkijat ovat pystyneet osoittamaan kiusaamisella olevan kauaskantoisia vaikutuksia, mikäli kiusaamisen ilmiötä ei ehkäistä eikä siihen puututa. Pienten lasten kiusaamista on myös olemassa ja sillä on lähes samankaltaisia tunnusmerkkejä kuin koulukiusaamisella. Kiusaamisilmiössä on tärkeitä tunnistaa sen moninaiset ilmentymät sekä keinot ja tavat ehkäistä kiusaamista sekä puuttua siihen. Erilaisilla toimenpideohjelmilla on saatu myös hyviä tuloksia kiusaamisen vastaisessa työssä.

3.1 Kiusaaminen tutkimusten valossa sekä tietoa kiusaamisen ilmiöstä

Koulukiusaamista on tutkittu paljon vuosien saatossa, mm. Hamarus, Pörhölä, Salmivalli, mutta Suomessa pienten lasten kiusaamiseen ei ole kiinnitetty paljon huomiota aikaisemmin ja pienten lasten kiusaamisesta on olemassa vielä suhteellisen vähän tutkimustietoa sekä kirjallisuutta (Repo 2013, 9). Systemaattisemmin kiusaamista on alettu tutkia 1970-luvulta lähtien Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa. Norjalainen Dan Olweus on yksi merkittävimmistä kiusaamisilmiön tutkijoista, ja hän on luonut perustaa kiusaamistutkimuksille. (Kirves & Stoor -Grenner 2013, 4.) Sveitsiläinen professori Françoise Alsaker on tehnyt eniten tutkimuksia pienten lasten kiusaamisesta ja hänen mukaansa kiusaaminen on yleistä jo varhaiskasvatusikäisten keskuudessa (Alsaker 2013). Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että kiusaamista esiintyy jo pientenkin lasten keskuudessa ja puuttumisen sijasta olisi tärkeää asettaa painopiste ennaltaehkäisyyn. Tämä tapahtuu luomalla turvallisuutta kasvu- ja oppimisympäristöön.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämässä kouluterveyskyselyssä vuonna 2013 selvisi, että 8. -9. luokan pojista kahdeksan prosenttia ja tytöistä kuusi prosenttia kertoi joutuvansa vähintään kerran viikossa koulukiusatuksi. Ammatillisessa oppilaitoksessa vastaava luku oli kuusi prosenttia poikien ja kolme prosenttia tyttöjen kohdalla. Koko lukion aikana kiusatuksi kertoi joutuneensa prosentti tytöistä ja kaksi prosenttia pojista.

(Luopa, Kivimäki, Matikka, Vilkki, Jokela, Laukkanen & Paananen 2014, 26.) Erityisesti lasten ja nuorten keskuudessa pahoinvointi on voimakkaasti lisääntynyt ja kiusaamisella on todettu olevan vahva yhteys mielenterveysongelmiin. Kiusatuilla se ilmenee mm. itsetunnon ongelmina, masennus- ja ahdistusoireina sekä itsetuhoisina ajatuksina. Kiusaamisen seuraukset ulottuvat pitkälle aikuisuuteen. Kiusatuksi joutuminen lapsuudessa ja nuoruudessa voi altistaa kiusaamisen jatkumiselle. Kiusaamisella on myös vaikutuksia aikuisena muodostettuihin ihmissuhteisiin, ja sekä kiusatuksi joutuneilla että kiusaajilla on vaikeuksia vertaissuhteissa myöhemmin elämässä. Kiusaaja voi helposti jatkaa tekojaan aikuisena työelämässä ja omaa riskin rikoksen tekemiseen sekä muuhun asosiaaliseen käytökseen. (Repo 16.4.2016.) Siksi kiusaamiseen onkin hyvä puuttua varhaisessa vaiheessa pienten lasten keskuudessa ja panostaa ennaltaehkäisyyn, jotta kiusaamisen ilmiötä ei pääsisi edes syntymään. Tärkeää on tietää ja tiedostaa kiusaamisen erilaiset ilmentymät sekä roolit, ja työyhteisössä olisi myös hyvä olla yhteiset keinot ehkäistä kiusaamista ja tarvittaessa puuttua siihen.

Kiusaaminen on hyvin arkinen ilmiö. Sen tunnistaminen ja havainnointi voi olla vaikeaa. Päivi Hamaruksen (2008, 27) mukaan kiusaaminen kehittyy vuorovaikutuksessa ja sosiaalisten suhteiden verkostoissa. Alsaker (2013) nostaa esiin tutkijoiden yhteisen näemyksen siitä, että kiusaaminen on sosiaalinen ongelma ja pienten lasten keskuudessa siinä on samoja piirteitä kuin koulukiusaamisessakin (Alsaker 2013). Kiusaamista voi tapahtua missä vain, kouluissa, työpaikoilla, päiväkodeissa, vanhainkodissa jne. Kiusaamisen ilmiö ei ole kiinni iästä eikä paikasta. Kiusaamiseen liittyy aina vahvasti vallankäyttö ja ryhmäilmiö. Työterveyslaitoksen mukaan työyhteisöissä peräti 100 000 palkansaajaa kokee päivittäin olevansa kiusaamisen kohteena. Kiusaamisen sosiaalinen luonne heijastuu myös muihin työyhteisön jäseniin sekä työyhteisön toimivuuteen. (Työpaikkakiusaaminen 2015.) Työpaikkakiusaaminen on koko yhteisön asia, ja koettu hyvinvointi heijastuu työn tuloksiin. Sama koskee varhaiskasvatustyötä pienten lasten kanssa. Lapsen olemus ja mieli heijastuvat ulospäin tuntemuksena turvallisesta ja hyvästä olost ja koettu hyvinvointi heijastuu niin suhteissa vertaisryhmän jäseniin kuin ryhmän aikuisiinkin. Tärkeää on aikuisten pitkäjänteinen ja johdonmukainen työskentely, jossa kiinnitetään huomiota erityisesti kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puututaan välittömästi ilmeneviin kiusaamistilanteisiin. (Kirves & Stoor- Grenner 2010, 1.)

Suomessa kiusaamisesta pienten lasten keskuudessa ovat tutkimustyönsä tehneet Laura Repo ent. Kirves ja Vilja Laakso. Repo julkaisi vuonna 2013 kirjan *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*, jossa hän tutkii 3-6 vuotiaiden lasten käyttäytymistä ja Laakso tutkimuksen 2014 --*Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmässä*. Repo ent. Kirves oli myös mukana toteuttamassa Mannerheimin lastensuojeluliiton hanketta vuosina 2009- 2010 ”Kiusaavatko pienet lapsetkin?” Tutkimus käsitteli päiväkotikiusaamista. Kattava tutkimushanke tuotti myös käsikirjan, joka toimii apuna kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa laadittaessa. (Kirves & Stoor- Grenner 2011.)

3.2 Erilaisia toimintamalleja kiusaamista vastaan

Kiusaamisilmiötä vastaan on kehitelty erilaisia toimenpideohjelmia, joista vaikuttavin on varmasti Kiva Koulu®-hanke, jonka perustaja on Christina Salmivalli. KiVa Koulu® -hankkeeseen on rekisteröitynyt vuosina 2009- 2015 peräti 90% Suomen kouluista. KiVa Koulun® toimenpideohjelmat käsittävät vuosiluokat 1-9, ja sen vaikuttavuudesta kertoo mm. THL:n teettämä kysely, jonka mukaan kiusaaminen kääntyi laskuun KiVa Koulun® käyttöönoton alkaessa 2009. Kiva Koulu ® mallissa on valmiit tuntisuunnitelmat ja siinä otetaan myös koti vahvasti mukaan kiusaamisen vastaiseen toimintaan. (KiVa Koulu® 2016.)

Päivi Hamarus (2008) on kehittänyt Tasapainoitettu Vaakamallin®, jossa kiinnitetään huomiota koko kouluyhteisön sosiaaliseen hyvinvointiin ja sen kehittämiseen. Hamarusen mukaan työtä kiusaamisen ehkäisemiseksi tulee tehdä koulun arjessa, jossa toimintakuluttuurin luomisella on suuri merkitys. Tällöin myös työyhteisössä henkilöstö saa tukea toinen toisiltaan ja yhteinen ymmärrys muuttaa toimintatapoja ja toimintakulttuuria. Sitoutuminen yhteiseen toimintaan samojen tavoitteiden suuntaisesti edesauttaa yhteisen päämäärän tavoittelemisessa. Mallissa puuttumismenettelyt tulee löytyä ja ennaltaehkäisevän työ tehdään näkyväksi. Yhdessä sovitut vastuut ja toimintamenetelmät integroidaan arkeen. Yhteistyö kodin kanssa nostetaan esille, jotta työskentely yhteisen hyvän eteen voi saada uusia muotoja. (Hamarus 2008, 83- 88.)

Koulun arjessa tapahtuvia ristiriitoja ja kiusaamista on mahdollista hoitaa vertaissovittelun malli Versolla. Verso on ratkaisukeskeinen toimintamalli, jossa puolueettomat vertaissovittelijat työskentelevät strukturoidun mallin mukaan auttaen eri osapuolia selvittämään ongelmansa ja sopimaan, kuinka jatkossa edetään. Ketään ei syyllistetä, vaan tärkeää on jokaisen identiteetin terve kehittyminen. Sovittelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, jossa opitaan konfliktien ja ristiriitojen selvittelyä, ottamalla vastuuta omista lupauksista. Versossa pyritään antamaan lapselle mahdollisuus aitoon osallistumiseen ja vaikuttamiseen työskentelemällä yhdessä, mikä mahdollistuu vertaissovittelussa siten, että he harjoittelevat neuvottelemista, sovittelemista ja ristiriitojen ratkaisemista. Versomalli helpottaa myös opettajien työtaakkaa koulun arjessa ja antaa aikaa keskittyä opettamiseen. Vertaissovittelussa oppilaat oppivat ihmissuhdetaitoja, vuorovaikutustaitoja ja saavat kosketusta erilaisuuteen sekä erilaisiin kulttuureihin. Tutkimusten mukaan (M. Gell 2011) Verso-toiminta on 90% mukaan ollut mielekästä ja tärkeää siihen osallistujista. 95% sovittelusta johti pitävään sopimukseen, ja sovittelussa osapuolina olleet oppilaat (87%), pitivät hyvänä asiana, että koulussa voidaan sopia ristiriitoja vertaisten kesken.

Koulujen Versosta on kehitetty MiniVerso-malli varhaiskasvatukseen. MiniVersossa tavoitteena on luoda perustaa lasta osallistavalle, kunnioittavalle ja kuuntelevalle ja koko yhteisön hyvinvointia kasvattavalle toiminnalle. MiniVersossa selvittelyissä apuna on sovittelukoulutuksen saanut henkilökunta. Vuoden 2015 loppuun mennessä MiniVerso koulutuksen on saanut jo yli 600 varhaiskasvatusyksikköä. MiniVersosta tehdyn vaikuttavuusselvityksen mukaan MiniVerso tukee lapsen vuorovaikutustaitojen karttumista, toisten huomioon ottamista, lapsen puheenvuoron odottamista sekä toisten tunteiden tunnistamista ja niiden nimeämistä. Sovittelussa harjoitellaan pois syyttämisen kulttuurista ja tuetaan lasta omaan ajatteluun sekä tunneilmaisuun. MiniVersossa yhteisössä tuetaan lapsen ääntä ja osallistavaa otetta, jossa on hyvä ja turvallista kasvaa sekä oppia. (Vertaissovittelu 2016.)

Esiopetuksessa sekä pienten lasten kanssa paljon käytetty Askeleittain- opetusohjelma on lapsen sosiaalista kehitystä ja tunnetaitoja tukeva opetusohjelma, jossa lapsille opetetaan empatiataitoja, itsehillintä- ja ongelmanratkaisutaitoja sekä tunteiden säätelyä. Ohjelma on suunnattu myös 1. – 5. luokille. Askeleittain-opetusohjelma on tullut Suomeen Ame-

rikasta, jossa sen nimi on Second Step. Pienin askelin- ohjelma on päivitetty versio Askeleittain- ohjelmasta ja siinä on otettu huomioon alle neljävuotiaat lapset. (Askeleittain 2015.)

Tänä vuonna on varhaiskasvatukselle julkaistu oma kirja ”Sun ja mun juttu” kiusaamisen ehkäisyä, puuttumista ja havainnointia varten lasten vertaisryhmässä (Haapsalo, Kirkkopelti & Repo 2016). Kirjaa voi käyttää yhdessä PIKI- kuvakirjan (Kirkkopelti 2016) kanssa. ”Sun ja mun juttu” -teos tarjoaa toiminnallisten teemakokonaisuuksien kautta mahdollisuuden käsitellä kiusaamiseen liittyviä tekijöitä. Kirjassa on otettu huomioon vanhemmat, jotta kiusaamisen suhteen tavoitetaan nollatoleranssi yhteistyössä kodin kanssa. Kirjassa nostetaan esiin vuorovaikutustaitojen ja tunteiden kehittymisen sekä niiden hallinnan tukeminen. Myös hyvät toimintamallit ennaltaehkäistä, havainnoida ja puuttua kiusaamiseen ovat olennainen osa kirjan sisältöä.

3.3 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa

Kiusaamista esiintyy yhtä lailla alle kouluikäisten lasten parissa, kuin kouluikäisten keskuudessa ja sen ilmenemisen muodot ovat melko samanlaiset kuin koulukiusaamisessa (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 3-4). Koulukiusaamisen juuret alkavat pienten lasten parista, joten kiusaamisen vastainen työ tulee aloittaa jo varhaiskasvatuksessa. Laadukas ja pedagoginen varhaiskasvatustyö tulisi toteuttaa koko ryhmän asiana. Ratkaisevinta on aikuisen ohjaus ja toiminta. Lasten osallisuuden tukeminen ja yhteisöllisyyteen kasvattaminen ovat keskeisiä periaatteita. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 1-2.) Viimeaikaiset tutkimukset aiheesta ovat nostaneet esille sen tosiasian, että kiusaaminen pienten lasten keskuudessa on yleisempää kuin on luultu. Varhaiskasvatuksen perusteissa (2005) kiusaamista ei mainita, mutta esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet edellyttävät kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimista esiopetukseen (Esiopetuksen opetussuunnitelma perusteet 2010, 24). Perusopetuslaki omalta osaltaan velvoittaa opetuksen järjestäjää laatimaan suunnitelman oppilaiden suojaamisesta väkivallalta, kiusamiselta ja häirinnältä (629/1998, 29§).

Laura Repo on tutkinut kiusaamista pienten lasten keskuudessa ensimmäisenä Suomessa. Tutkimuksesta syntyi teos *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*. Revon mukaan kiusaaja on oppinut vääriä toimintamalleja ja hänen itsehillintätaitonsa eivät ole vielä kehittyneet tarpeeksi. Kiusaamisen tavoite on aina sama eli tuottaa toiselle mielipahaa, ja toistuvuudellaan kiusaaminen voi vahingoittaa todella pahasti. Kiusaamisella voi olla vakaviakin seurauksia lapsen myöhäisempään kehitykseen ja kasvuun. Vaikutukset ulottuvat aina pitkälle aikuisuuteen asti. Tulee kuitenkin muistaa, ettei kukaan kuitenkaan synny kiusaajaksi vaan lapsi on omaksunut vääriä toimintamalleja, joista voi aina oppia pois. (Repo 2013, 9.)

Kiusaaminen tunnistetaan ilmiönä varhaiskasvatuksessa ja sitä ilmenee pientenkin lasten keskuudessa. Kiusaamisessa keskeisintä on aina valtasuhteiden epätasapaino, mikä vaikuttaa koko ryhmään. Yleisin ilmentymä pienten lasten kiusaamisessa on ryhmästä ja/ tai leikistä poissulkeminen. (Repo 2013, Kirves & Stoor-Grenner 2010, 2011.) Repo nosti esille Mannerheimin lastensuojeluliiton järjestämässä seminaarissa Hämeenlinnassa 16.4.2016 vapaan leikin merkityksen kiusaamisen ilmentymisessä. Repo kertoi Jyrki Reunamon (2014) toteuttamasta tutkimuksesta, jossa vertailtiin suomalaisen ja taiwanilaisen päiväkotien leikkitoiminnan tukemista. Tutkimuksessa selvisi, että Suomessa vapaata leikkiä sisällä ja ulkona oli yht. 41 % päivästä ja Taiwanissa 15%. Suomessa tuettua leikkiä sisällä oli 2% kun taas Taiwanissa 21%. Tätä selittänevät erilaiset varhaiskasvatusmallit ja kulttuurierot, mutta huolestuttavaa on se, että kiusaaminen pienten lasten keskuudessa tapahtuu juuri leikeissä. Suomessa painoarvo nojaa vapaaseen leikkiin, mutta ei sen riittävään ohjaamiseen. (Reunamo & Käyhkö 2014 66- 92.) Kiusaamisen ehkäisyssä aikuisen roolilla ja läsnäololla pienten lasten kanssa kiusaamisen ehkäisyssä on valtava merkitys (Repo 16.4.2016). Kirves & Stoor-Grennerin toteuttamassa selvityksessä (2009-2010) yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Fölkhälsanin kanssa, esille tuli selkeästi, että alle kouluikäisten keskuudessa tapahtuvassa kiusaamisessa on hyvin samankaltaisia muotoja ja piirteitä kuin koulukiusaamisessa. Myös kiusaamisen määrittelyssä tuli esille samankaltaisia elementtejä kuin koulukiusaamisessa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 4.)

Kiusaamisen tunnistamiseksi ja sen ehkäisemiseksi on tärkeää havaita sen eri ilmentymät: näitä ovat epäsuoran ja suoran kiusaamisen muodot, jotka voidaan jakaa myös fyysiseen, sanalliseen ja psyykkiseen kiusaamiseen. Fyysinen kiusaaminen käsittää mm. hakkaamisen, tönimisen eli fyysisten pahoinpitelyn sekä tavaroiden rikkomisen tai piilottamisen.

Sanallinen kiusaaminen on haukkumista, pahan puhumista, hännäämistä, nimittelyä tai pilkkaamista. Psyykkinen kiusaaminen on poissulkemista ryhmästä, kohdellaan kuin ilmaa, käännetään selkä eli suljetaan ulkopuolelle tai ei vastata kun toinen puhuu. (Repo 2013, 74.) Norjalainen Dan Olweus, (1992) määrittelee kiusaamisen ilmiötä yksilön joutumisena toistuvasti tai pidempään alttiiksi negatiivisille teoille. Olweuksen mukaan negatiivinen teko sisältää käsityksen siitä, että kiusaamisen kohteena oleva henkilö tai ryhmä, ei pysty puolustautumaan, ja siinä vallitsee voimasuhteiden epätasapaino. Hamarus nostaa esille koulukiusaamisen ilmiöstä myös, sen, että olennainen asia on epätasapaino osapuolten välillä ja, että kiusattu on avuton kiusaajiansa vastaan. (Hamarus 1998, 4.) Olweus erittelee epäsuoran kiusaamisen ja suoran kiusaamisen muodot. Epäsuora kiusaaminen on poissulkemista ryhmästä ja sosiaalista eristämistä ja suorakiusaaminen on näkyvästi suora hyökkäys kiusattua kohtaan. (Olweus 1992, 14- 15.) Salmivalli (1998, 2010) näkee kiusaamisen roolijakona, jossa alistettu ja alistaja ovat voimasuhteiden osalta selkeästi määriteltävissä. Tämä määritelmä kiusaajasta alistajana pätee myös koko ryhmässä. (Salmivalli 2010, 13.)

Kiusaamisen määrittelyssä on keskeisintä huomioida sen toistuvuus, sen tietoinen tekeminen, vallankäyttö ja ryhmäilmiö. Näiden avulla tunnistaa ja erottaa riidat sekä nahistelut kiusaamisesta (Repo 2013, 34- 38). Pienten lasten vertaissuhteissa lapsi voi kokea toiseen kohdistuvan huonon käytöksen kiusaamisena. Aikuisen tulee puuttua tällaiseen toista loukkaavaan käytökseen, ettei se käänny kiusaamiseksi. (Repo 2013, 16.) Osa lapsista kokee kiusoittelun leikiksi, kun taas toisille kokemus on satuttava ja loukkaava. (Salmivalli 2010, 12). Kiusaamiseen liittyy vahvasti ryhmäilmiö. Kiusaaminen ryhmässä voi aiheuttaa ryhmän muissa jäsenissä pelkoa kiusatuksi joutumisesta, joten he eivät välttämättä puutu pelon vuoksi kiusaamiseen. Vallankäytöllä on merkittävä osuus kiusaamisessa. Sillä pyritään eristämään ja vaientamaan kiusatuksi valittu. Hylätyksi kokemisen tunne voi vaikuttaa jatkossa kiusattuun siten, että tämä jättäytyy tarkoituksella yksin esim. pareja valittaessa. (Hamarus 2008, 32.) Christina Salmivalli (1998) lähestyy koulukiusaamista ryhmäilmiön kautta, ja hänen mukaansa kaikilla ryhmän jäsenillä on oma roolinsa kiusaamisessa. Jaot tapahtuvat roolien odotusten ja tarpeiden mukaan. Kiusaajan ja kiusatun lisäksi ryhmässä on avustaja, vahvistaja, puolustaja ja ulkopuoliset roolit. Salmivalli nostaa esille myös kiusaamisen aggressiivisen puolen. Kiusaamista voidaan pitää yhtenä aggression muotona, mutta se ei ole ehdoton luonnehdinta kiusaamisen esille tulemisessa. (Salmivalli 1998, 29.)

Kiusaamista voi tapahtua myös hetkellisesti ja kohteeksi joutuneet lapset useimmiten vaihtuvat. Kyseessä voi olla erimielisyys, kiusoittelu tai hännäminen erilaisissa kohtaamisen tilanteissa. On hyvä muistaa, etteivät kaikki riidat, konfliktit tai erimielisyydet lasten välillä ole kiusaamista. Näissä tilanteissa tarvitaan aikuisen tukea ja ohjausta, mutta kiusaaminen on aikuisen asia, johon tulee puuttua. (Repo 2013, 34.) Lapsen itsehillinnän ja kontrollin puute voivat lapsen käytöksessä heijastua kiusaamisena, mikä viestii keskeneräisistä itsesäätelyn taidoista (Repo 2013, 19- 20). ”Kukaan lapsi ei synny kiusaajaksi tai kiusatuksi, vaan kehitys tapahtuu pikkuhiljaa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa” (Repo 2013, 20).

Kaikilla on merkityksellinen osuus kiusaamisen jatkumisessa ja siksi kiusaamisen ehkäisy tulee olla koko ryhmän asia, ei kohdistaa ja leimata yksilöön. Repo nostaa esille kiusaamisessa vaaran leimata kiusaaja, sillä siitä voi kehittyä syntipukki- ilmiö. Kiusaamisen ehkäisy on aina koko ryhmää koskettava asia. Aikuisen rooli on nostattaa ymmärrystä kiusaamisesta niin yhteisöllisyyden kuin lasten osallisuuden periaatteita noudattaen. Yhteisöllisyys ja osallisuus ovat keskeisiä periaatteita ja arvoja kiusaamisen ehkäisyssä. (Kirves & Stoor- Grenner 2011, 1- 2.)

4 KASVATTAJIEN MERKITYS KIUZAAMISEN VASTAISESSA TYÖSSÄ

Varhaiskasvattajien ja kodin välinen yhteistyö on tärkeää, jotta kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen toteutuvat suunnitellusti. Ammattikasvattajien ja kodin tulisi jakaa asiantuntijuuttaan ja kasvattaa lasta yhdessä kiusaamista vastaiseen yhteiskuntaan. Arvoilla on tärkeä rooli, kuten myös sensitiivisen ja empaattisen aikuisen mallilla. Havainnoiminen on tärkeää kiusaamisen tunnistamisessa ja havainnoimalla aikuinen oppii myös paremmin tuntemaan lasta. Lapsen tunteiden säätelytaitojen kehittymisen tukemisella on merkittävä osuus kiusaamisen ehkäisyssä ja päivähoidossa ja kotona: näin tuetaan varhaiskasvatuksen kanssa tehtävää tärkeää kiusaamisen vastaista työtä yhdessä kasvatuskumppanuuden nimissä.

4.1 Ammattikasvattajat ja koti yhdessä samoilla arvoilla

Tärkeä ja merkittävä voimavara varhaiskasvatuksessa on ammattitaitoinen henkilöstö (Varhaiskasvatuksenperusteet 2005, 11). Päivähoidon henkilöstön ammattitaidolla on suuri merkitys työn osaamisessa ja sen kehittämässä. Ja on tärkeää on että päivähoidon henkilöstä on kouluttautunutta ja ammattitaitoista. Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista (L272/2005) tarkoituksena on edistää asiakkaan oikeuksia hyvään palveluun ja kohteluun. Laki edellyttää, että ammatillisella henkilöstöllä on sosiaalialan koulutus. Asetus määrää, millä koulutuksella on kelpoinen mihinkäkin työtehtäviin esim. päivähoidon varhaiskasvatuksen kentällä. Kirves ja Stoor-Grennerin tutkimuksessa (2010) ilmeni, ettei varhaiskasvattajilla ole tarpeeksi tietoa, eikä keinoja puuttua kiusaamiseen. Lisäkoulutus työn ohessa on tärkeä asia ja jolla on tärkeä merkitys oman osaamisenkin päivittäisessä.

Kiusaamisen ehkäisy liittyy vahvasti varhaiskasvatuksen perusteiden (2005) periaatteisiin, jotka voidaan nähdä kiusaamista ehkäisevinä työtapoina. Tähän kuuluu vahvasti lapsen varhaiskasvatuksen aikuisten aito kiinnostus ja ammatillinen osaaminen työssään. Laadukas pedagoginen varhaiskasvatustyö tapahtuu arjessa, peruspedagogiikan voimin.

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa on preventiota. Preventiolla tähdätään siihen, ettei kiusaamista syntyisi lainkaan. Pienten lasten kiusaamisen ehkäisyyn ei ole olemassa helppoa valmista mallia valmiina. Merkityksellistä on kasvattaa lapsia yhteiskuntaan, jossa sellaiset arvot kuin tasa- arvo sekä toisen kunnioittaminen jo pelkästään ihmisarvon nimissä ovat tärkeitä peruspilareina elämälle. (Repo 2016, 104.) Hamarus (2008) tuo hyvin esille tärkeän kohdan kiusaamisesta koskien arvoajattelua. Hänen mukaansa tulisi muistaa, että kiusaamisasian käsitteleminen tai käsittelemättä jättäminen vaikuttaa aina käsitykseemme oikeudenmukaisuudesta. Kasvattajan onkin hyvä pohtia millaisen arvo- käsityksen jälkeensä jättää. (Hamarus 2008, 77.)

Kodin merkitystä kiusaamisen ehkäisyssä tulee nostaa myös esille. Vanhemmilla on lapsestaan pääasiallinen kasvatusvastuu ja kotoa heijastuvat kasvatusarvot lapseen sekä hänen toimintaansa ulkomaailmassa. Puhuttaessa kasvatuskumppanuudesta, on hyvän kasvatuskumppanuuden ohella huomioida, että arvotkin olisivat samalla pohjalla, jotta kiusaamista ehkäisevä työ onnistuu. Vanhemmat tarvitsevat ja kaipaavat myös tietoa kiusaamisen ilmiöstä, joten on hyvä valistaa ja tuoda asioita esille erilaisissa keskusteluissa mm. vasu keskustelut ja vanhempainillat, jotta vanhempien on helpompi puuttua ja ehkäistä kiusaamista kotoa käsin ja näin tukea päiväkodin kasvatustyötä. (Repo & Stoor- Grenner 2010, 46.)

4.2 Aikuisen rooli lapsen kehityksen tukemisessa

Aikuisen tulee auttaa lapsia näkemään myös se tärkeä tosiasia, että tarvitsemme toinen toistamme tullaksemme kannatelluiksi. Tämä voi tapahtua vain toisten kanssa toimimisen pelisääntöjä ja taitoja opettamalla. (Repo 2013, 98.) Kiusaamisen ehkäisy on jo siihen puuttumista ja aikuisen tuleekin puuttua lasten kaikkiin riitoihin ja konflikteihin. Pienten lasten kanssa kiusaamisen vastaisessa työssä on kyse pitkäjänteisestä työskentelystä, jossa puuttuminen on laajempi kokonaisuus ja työskentelyä tehdään arjessa koko ajan. Aikuisten tehtävä on opettaa lapsille, kuinka tilanne voi toisesta tuntua erilaiselta kuin toisesta. Aikuisten on sanoitettava lapsen tuntemuksia ja ohjata niitä oikeaan suuntaan. Repo (2015) mainitsee tärkeänä asiana syliin ottamisen, silloinkin, kun kyseessä olisi

lapsi joka kiusaa. Tämäkin lapsi tarvitsee ja haluaa kokea tunnetta olla arvostettu ja rakastettu. Vaikutus voi myös olla huonoa käytöstä ruokkiva, jos lapsi ei saa syliä. (Repo 2015, 204- 205.)

Repo (2013) nostaa esille sensitiivisen ja empaattisen aikuisen mallin tärkeänä kasvattajan ominaisuutena. Lapsen ja aikuisen välinen lämmin suhde, mikä perustuu keskinäiseen kunnioitukseen, on erittäin tärkeä asia kiusaamisen ehkäisyssä. Pedagogisesti sensitiivinen aikuinen tukee lasta kasvussaan nähdessä viestit ja aloitteet sekä vastaa niihin odotetulla tavalla. Näin aikuinen huomioi lähikehityksen vyöhykkeen, joka vahvistaa lapsen halua ja kykyä etsiä ratkaisuja itse sekä lapsiryhmässä, että myös muiden aikuisten kanssa. Myönteisen ja turvallisen kasvatusympäristön luominen edellyttää myös aikuisilta hyvän ilmapiirin luomista ja ylläpitämistä. Lapsi tarvitsee paljon kokemusta myönteisestä vuorovaikutuksesta, jotta lapsi saa riittävästi vahvistusta ja kokemusta siitä, että ihmisiin voi luottaa ja heidän kanssaan on hyvä olla. Ilmapiirin luomista ei tule vain rajoittaa varhaiskasvatuksen kentälle vaan se tulee ymmärtää suuremmaksi kokonaisuudeksi mikä käsittää yhteiskuntaa laajemmin mm. lapsen kodin ja lähiympäristön. Lapsen saama malli aikuiselta heijastuu vuorovaikutuksessa vertaisten kanssa. (Repo 2013, 99.)

Kasvattajilla on tärkeä rooli lapsen itsesääätelytaitojen opettamisessa ja harjoittamisessa. Itsesääätelytaidot luovat perustaa tulevaisuuden opiskelu -ja oppimiskyvylle. Itsesäätelyn kehittämisessä keskeisinä tekijöinä ovat lapsen kognitiivinen eli kielellinen kehitys, vuorovaikutussuhteet sekä lapsen koko kasvu- ja oppimisympäristön tuki ja ohjaus. Lapsen itsesäätelykyvyn kehittyessä heikosti ja jos aikuinen kokee lapsen käyttäytymisen haastavaksi ja ikäväksi, syntyy heidän välilleen kielteinen vuorovaikutuskehä. Vuorovaikutus, jossa on hyväksyntää esim. vertaisryhmässä, vahvistaa se vuorovaikutustaitoja. Lapsen kokiessa tulevaisuutta toistuvasti torjutuksi eivät vuorovaikutustaidot kehity. Puhutaan hyväksynnän ja torjunnan dynamiikasta. Lapsen saadessa hyväksyvää osallisuutta vertaisiltaan on se vuorovaikutusta vahvistavaa, mutta kokiessaan torjuvaa tai syrjäyttävää kohtelua, vähentää se sitä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 171- 179.) Kirves ja Stoor- Grenner (2010) nostavat tämän esille negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessina. Lapsen saadessa vähän tai ei juuri ollenkaan myönteistä vuorovaikutusta aikuisilta tai lapsilta, hänellä ei kehity minä- kuva, sosiaaliset taidot eikä itse- arvostus odotetulla tavalla. Hän voi joutua torjutuksi. Aikuisen havainnoinnilla on tärkeä merkitys tunnistaa tällainen lapsi ja vaikuttaa muutokseen. Aikuisen roolilla on tärkeä merkitys osallistua leikkiin ja vaikuttaa lasten väliseen vuorovaikutukseen vertaisryhmässä myönteisellä tavalla. Negatiivisen

vuorovaikutuksen kehään ovat riskissä ajautua aggressiiviset ja ujut sekä syrjäänvetäytyvät lapset. (Kirves & Stoor- Grenner 2010, 27- 28.)

4.3 Havainnoimalla lasta saadaan tärkeää tietoa

Havainnoimalla lasta, aikuinen oppii tuntemaan lasta paremmin ja samalla ymmärtämään lasta hänen näkökulmastaan. Tieto lapsen käyttäytymisestä auttaa ennakoimaan tulevaa käytöstä ja suunnittelemaan toiminnan sisältöä. Havainnoimalla voidaan kehittää toimintaa ja tukea lapsen kehitykseen liittyviä pulmia. Havainnoimalla lapsia on tarkoitus tuottaa koko lapsiryhmään hyvinvointia. (Koivunen & Lehtinen 2015, 15- 16.) Havainnointi, leikin ohjaus sekä siihen osallistuminen auttavat kiusaamisen ehkäisyssä merkittävästi. Aikuisen on leikkiin osallistuessaan mahdollista ohjata leikkejä ja vaikuttaa rooleihin sekä samalla varmistaa tasa- vertaisen kohtelun toteutuminen leikeissä. Havainnoimalla voidaan kerätä tietoa myös vanhemmille lapsesta. (Kirves & Stoor- Grenner 2010, 33- 34.) Ryhmää havainnoimalla kasvattaja voi tulla tietoiseksi vuorovaikutussuhteista lasten välisissä suhteissa ja sosiaalisista suhteista sekä yksittäisten lasten vuorovaikutuslaadun suhteesta. Lasten kaverisuhteilla on oleellinen merkitys kasvussa ja kehityksessä mm.- tunne- elämän kehityksessä ja minä- käsityksen kehityksessä. Pienryhmätoiminta onkin hyvä mahdollisuus saada luotettavaa havainnointitietoa ryhmästä ja sen sisällä tapahtuvista suhteista. (Koivunen & Lehtinen 2015, 39.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) nostetaan havainnointi esille henkilöstön tehtävänä toteuttaa sitä tietoisesti ja systemaattisesti sekä huomioida sen tuloksia toiminnassa, että vanhempien kanssa lapsikohtaisessa vasussa.

Tiimityöskentelyssä havainnoinnilla on tärkeä merkitys, sillä silloin se on lapsilähtöistä. Viikoittaiset tiimipalaverit antavat mahdollisuuden keskustella toteutuneesta toiminnasta ja suunnitella tulevaa toimintaa. Suunnittelussa on jo pedagogiset lähtökohdat huomioiden tuotava esille miksi tehdään eikä vain suunnitella mitä tehdään. Tällä tavoin suunnittelussa huomioidaan lapset yksilöinä. Lapsen koko ympäristö vuorovaikutussuhteineen, lapsen vahvuudet, heikkoudet, tuen tarpeet, tarve pienryhmätoiminnalle ja koko ryhmän toiminta jne. mikä on pedagogisesti laadukasta ja suunniteltua varhaiskasvatusta. (Koivunen & Lehtinen 2015, 97- 98.)

4.4 Yhteistyö kodin kanssa

Kasvatuskumppanuudella voidaan ennaltaehkäistä kiusaamista avoimen vuorovaikutuksen keinoin, jolloin tieto kulkee yhteistyön hyvässä hengessä hoidosta kotiin ja toisinpäin (Kekkonen 2012, 42). Yhteistyö kodin kanssa on tärkeitä, sillä lapsen tunteiden säätelyn taitojen kehittämisellä on merkittävä osa kiusaamisen ehkäisyssä. Revon mukaan (2013) kiusaamisen ehkäisyssä merkittävässä roolissa on lapsen tunteiden säätelyn taitojen kehittyminen ja tärkeitä olisi, että näitä taitoja tuetaan myös kotona. Vanhempien vastuulla on auttaa lasta ymmärtämään ja käsittelemään tunteitaan sekä kertoa mikä on oikein ja mikä ei ja viestittää, että itkeä voi ja huutaakin, mutta satuttaa ei saa. Näin toteutuu varhaiskasvatuksen kanssa yhteinen kiusaamisen vastainen työ. Lapsen hyväksyminen ja kunnioittaminen omana itsenään ilman rankaisumenetelmiä on kiusaamisen ehkäisyn tärkein asia. Vanhempi kuten varhaiskasvatuksessa kasvattajakin on mallina lapselle kaikin puolin. Kunnioittava ja arvostava kohtaaminen lapsen kanssa heijastuu lapsesta myös häntä ympäröivään ympäristöön. Kodin arvot ja asenteet voivat tukea kiusaamista ehkäisevinä tapoina tai sitten ei. Toista ihmistä kunnioittavan asenteen oppii lapsi kotoa ja mm. epäkunnioittava suhtautuminen esim. maahanmuuttajia kohtaan näkyy päivähoiton ryhmässäkin. Identiteetti omaksuu tämän asenteen. Vanhemmalla on merkityksellinen rooli lapsen elämässä, miten vanhempi puhuu lapselle ja miten kohtaa lapsensa. Tärkeitä vanhemmuudessa on myös lapsen negatiivisten tunteiden käsittely, että malttaa selvittää ja kuunnella, sanoittaa ja selventää. Auttaa sietämään pettymyksen tunteitakin. Monesti vanhemmista tuntuu kuitenkin siltä, ettei ole riittävästi keinoja ja taitoja selviytyä haastavista tilanteista. Repo kritisoi vahvasti jäähypenkki ym. rankaisumenetelmien käyttöä. Rankaisemalla ei huomioida temperamenttia, herkkyyttä eikä oppimistapaa, eikä paneuduta kurittomuuden syihin. Rankaiseminen kieltämällä esim. karkki- tai pelipäivä ei myöskään tue lapsen moraalien kehittymistä eikä muuta käyttäytymisen muutosta pysyvästi. Se saattaa aiheuttaa lapsessa passiivisuutta. Tässä kohdin Repo ohjaakin päiväkodin koulutettua henkilöstöä aktiivisemmin toimimaan keskustelukumppanina, jotta vanhemmat saisivat tukea hankaliinkin tilanteisiin kotona. (Repo 2013, 208- 214.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja sille on konkreettinen tarve. Opinnäytetyön tehtävänä on tuottaa kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma, joka palvelee ja ohjaa kaikkia kasvattajia työssään lasten kanssa Oriveden kaupungin varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen perusteiden (2005) suositusten mukaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma tulisi olla jokaisen varhaiskasvatuksen yksikön vasussa. Varhaiskasvatuksen perusteissa kiusaamista ei mainita, mutta esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet edellyttävät kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimista esiopetukseen (Esiopetuksen opetussuunnitelma perusteet 2010, 24).

Oriveden kaupungin varhaiskasvatuksen yhtenä tärkeänä päämääränä on kasvattaa toiset huomioivia lapsia ja tavoitteena on turvata turvallinen kasvuympäristö, jossa fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen ympäristö otetaan huomioon. Myös henkilöstön suhteen asetetut tavoitteet odottavat jokaisen tiedostavan ja osaavan perustehtävänsä sekä ylläpitävän hyvää kasvatuskumppanuussuhdetta yllä huoltajien kanssa, unohtamatta yhteistyötä yhteistyöverkoston kanssa. Näillä päämäärillä ja tavoitteilla on tärkeä merkitys kiusaamisen ehkäisyn ja suunnitelman toteutumisessa. (www.orivesi.fi)

Suunnitelmaa toteuttaessa niin osallisuuden, kuin kasvatuskumppanuuden nimissä, on myös vanhempien antama palaute koskien kiusaamista tärkeä osa kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa. Siksi Oriveden kaupungin teettämän asiakastytyväisyyskyselyn osuudella koskien kiusaamista on tärkeä painoarvo suunnitelman toteuttamisessa. Se mahdollistaa ja parantaa kodin kanssa tehtävää yhteistyötä. Tärkeätä on luoda yhtenäiset toimintamallit sekä kehittää ja toteuttaa kiusaamisen ehkäisyä yhteisesti.

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää miten ja millaisena ilmiönä varhaiskasvattajat tunnistavat ja määrittelevät kiusaamisen. Miten kiusaamista voidaan ehkäistä parhaiten ja kuinka siihen tulisi puuttua varhaiskasvatuksen kentällä. Tutkimuksessa hyödynnän Oriveden varhaiskasvatuksen teettämää asiakastytyväisyyskyselyn kiusaamisosuutta, jossa

vanhemmat arvioivat päivähoiton suoriutumista ja ko. asian tärkeyttä. Tarkoitus on myös korostaa kasvatuskumppanuuden merkitystä. Yhteistyössä haastatteluiden, asiakastytyväisyysskyselyn sekä teorian tiedon kanssa on tarkoituksena tuottaa kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.

Tutkimuskysymyksiäni olivat seuraavat:

- Miten kiusaamista **ehkäistään** päiväkodissanne?
- Miten kiusaamistilanteisiin **puututaan** päiväkodissa?
- Mitkä **keinot** on koettu parhaimmiksi ehkäistä kiusaamista ja puuttua siihen?
- Mitkä seikat **estävät tai vaikeuttavat** kiusaamiseen puuttumista?

Oriveden kaupungin varhaiskasvatukselle tehtävän kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman tarkoituksena ja tavoitteena on saada varhaiskasvattajien haastatteluiden kautta koottua yhtenäiset näkemykset ja mallit sekä toimintakäytänteet kiusaamisen vastaiseen työhön päiväkodeissa Orivedellä. Vanhemmille suunnatun asiakastytyväisyysskyselyn kiusaamisosuuden palautteella on tarkoitus korostaa kasvatuskumppanuutta ja sen tavoitteena on parantaa lasten toiminta - ja kasvu ympäristön olosuhteita paremmiksi koskien kiusaamista, ehkäistä sitä ajoissa ja puuttua siihen varhaisessa vaiheessa. Tärkeätä on, että kaikki aikuiset lapsen ympärillä sitoutuvat ja osallistuvat kiusaamisenvastaiseen työhön. Kasvatuskumppanuuden avulla yhteistyönä toteutuisi henkilöstön ja vanhempien tietoinen sitoutuminen ja toimiminen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen parhaaksi, joka tapahtuu aidosti vain tasaveroisen vuorovaikutuksen kautta (Kaskela & Kekkonen 2006, 11). Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen varhaiskasvatukselle on tärkeä osa varhaiskasvatuksen laatua, huomioiden erityisesti yksittäisen lapsen kehitys, oli sitten kyse kiusatusta, kiusaajasta tai kiusaamista seuraamaan joutuneista lapsista (Kirves, L. & Stoor- Grenner M. 2011, 1).

5.2 Aineiston keruu ja tutkimusmenetelmät

Tutkimusaineisto muodostuu Oriveden varhaiskasvatuksen asiakastyytyväisyyskyselyn (2015) kiusaamisosuudesta ja kuuden eri päiväkotiyksikön lastentarhanopettajien haastatteluista. Asiakastyytyväisyyskyselyn kiusaamisosuus toteutettiin maaliskuussa 2015 ja haastattelut tammikuussa 2016.

Oriveden varhaiskasvatuksessa toteutetaan asiakastyytyväisyyskysely vuosittain, siihen liitettiin vuonna 2015 suunniteltu kiusaamisosuus. Vanhemmille teetetyn asiakastyytyväisyyskyselyn kiusaamisosuus ja saatekirjelmä löytyvät kohdasta liite 1. Saatekirjelmässä huomioitiin eettisyys ja luottamuksellisuus kertomalla vastaajille, että vastaukset tullaan käsittelemään luottamuksellisesti ja nimettöminä. Vastaajille kerrottiin, että kyselyn avulla tullaan kehittämään päivähoidon toimintatapoja ja erityisesti vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä kiusaamisen ehkäisemiseksi. Kasvatuskumppanuus käsite nostettiin yhteistyön merkityksessä tärkeään osaan opinnäytetyön kokonaisuutta, jotta vanhempien osallisuus lastensa kasvatukseen ja sen ympäristön kehittämiseen saataisiin mukaan. Varhaiskasvatuksen laadun arviointi on tärkeä osa jokaisen kunnan varhaiskasvatuksen kehittämistä. (Varhaiskasvatuksen perusteet. 2005, 45.) Professori Nummenmaan kertoo sosiaali- ja terveysministeriön kehittämishankkeen julkaisussa: Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta, että laadun valvonnalla on kaksi päätavoitetta: kehittää ja säädellä toimintaa (Ruokolainen & Alila (toim.) 2004, 81). Asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset siis tukevat ja edistävät omalta osaltaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimista.

Tutkimuksessa koskien päivähoidon yksiköitä minun piti haastatella lastentarhanopettajia Oriveden viidestä eri varhaiskasvatuksen yksiköstä. Alkuperäinen suunnitelma muuttui yllättäen, kun erään päiväkodin haastatteluun osallistujan haastattelussa tuli ilmi, että hänen alaisuudessaan on pieni päiväkotiyksikkö, jonka toivoi myös osallistuvan mukaan. Oriveden kaupunki on n.9500 asukkaan kaupunki, jossa isoja päiväkotiyksiköitä on viisi ja tämä yksi pieni päiväkotiyksikkö sijaitsee sivummassa, Eräjärvellä. Haastattelin loppujen lopuksi siis kuutta päiväkotiyksikköä, saadakseni pedagogisesti laadukasta ja täsmällistä tietoa kiusaamiseen liittyen. Jokainen lastentarhanopettaja edusti omaa yksikköään haastattelussa. Saatekirjelmä haastateltaville lastentarhanopettajille löytyy kohdasta liite 3. Saatekirjelmässä kerrottiin tutkimuksen luonteesta ja sen tarkoituksesta. Tutkimuksessa

ei mainittu päiväkoteja nimeltä. Haastattelut suoritettiin teemahaastatteluina. Haastattelurunko löytyy kohdasta liite 4. Päiväkotien määrä haastatteluille oli perusteltua koska kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma koskee koko Oriveden kaupungin varhaiskasvatusta ja sen päiväkotiyksiköitä.

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Saatekirjelmä lastentarhanopettajille, liite 3. ja haastattelukysymykset varsinaisine tutkimuskysymyksineen, liite 4. lähetettiin joulukuussa 2015 jokaiseen tutkimukseen osallistuneeseen päiväkotiyksikköön. Yksiköissä oli aikaa yhdessä keskustella ja käsitellä teemoja. Näin mahdollistettiin, että yksi henkilö pystyi edustamaan koko yksikön näkemystä haastattelussa. Osallistuvuus omaa keskeisen merkityksen kvalitatiiviselle tutkimusotteelle (Eskola & Suoranta 1999, 16). Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat ja haastateltava vastaa omin sanoin (Eskola & Suoranta 1999, 86). Teemahaastattelussa haastatteli luo teemoja eli aiheita ja haastatteluiden jälkeen on aineistosta tarkoitus etsiä teemoja kuvaavia näkemyksiä. Teemahaastattelussa aineiston teemat muodostavat selkeän jäsennyksen aineistoon ja näin ollen aineiston purkaminen helpottuu. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93.)

Tutkimusmetodini on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä pyrkii saamaan tietoa ja ymmärrystä ilmiöstä, joka käydään ihmisten välillä ja on aina luonteeltaan sosiaalinen. Laadullisen tutkimusmenetelmän tavoitteena ei ole totuuden löytäminen käsiteltävästä asiasta, vaan ratkaista tulkintojen ja havaintojen kautta asiaa, samalla luoden tutkimuksen kautta esim. malleja, ohjeita, toimintaperiaatteita ja kuvauksia tutkittavasta asiasta. (Vilkkä 2005, 97- 100.) Tässä tutkimuksessa pyrittiin luomaan hyvä ja kattava kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma eri tahojen yhteistyöllä.

Menetelmäni opinnäytetyön etenemisessä oli prosessinomainen. Prosessi alkoi asiakas-tyytyväisyyskyselyn kiusaamisosuuden suunnittelusta yhteistyössä Oriveden kaupungin kanssa. Hyödynsimme siinä kasvatuskumppanuuden merkitystä osallistamalla vanhemmat mukaan keräten heiltä tietoa ja kokemusta kiusaamisesta. Seuraavaksi kokosin teoriatieta kiusaamisen ilmiöstä tueksi suunnitelman tekemiseen ja lopuksi toteutin varsinaisen tutkimushaastatteluni haastattelemalla kasvattajia varhaiskasvatuksen eri yksiköistä. Näiden kaikkien yhteistuotoksena on saatu aikaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.

Haastattelutapaamiset sovin jokaisen yksikön johtajan osoittaman lastentarhanopettajan kanssa. Sovimme haastattelut sähköpostitse ja koin, että haastattelut oli helpompi toteuttaa jokaisen päiväkotiyksikön luona. Haastattelukirjeen, liite 2 ja kysymykset, liite 3, lähetin haastateltaville päiväkodin johtajille joulukuussa 2015 ja sovin haastattelut tammi-kuulle 2016 yksiköitä edustavien lastentarhanopettajien kanssa. Haastateltavilla oli siis aikaa käydä läpi teemat ja niiden sisältämät kysymykset työyhteisönsä kanssa läpi ja tuoda kaikki tärkeä tieto mukanaan mm. muistiinpanojensa kera haastatteluun. Nauhoitin haastattelut varhaiskasvattajien luvalla ja otin heidän esitetionsa itselleni ylös. Aineisto hävitetään tutkimuksen lopuksi ja haastateltavien tiedot eivät tule itse tutkimuksessa esille. Haastattelutilanteessa etenimme teemoittain eteenpäin, kysymys kysymykseltä. Haastateltavat saivat vastata teemojen alla oleviin kysymyksiin rauhassa, esitin kysymykset sitten vasta kun olin tiedustellut, että onko vielä jotain lisättävää. Puolistrukturoitu teemahaastattelu antaa haastateltavalle mahdollisuuden tuoda vastaukset esille omalla painollaan ja suuressa laajuudessaan. Haastattelijalla on myös puolistrukturoidussa teemahaastattelussa mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä, mutta tätä en tehnyt. Haastattelijan vastuulla on lopuksi poimia keskeiset aiheet tai teema- alueet, jotka ovat tutkimuksen kannalta relevantit ja tutkimusongelmaan vastaamiseksi tärkeitä ottaa huomioon. (Vilkkä 2005, 100-103).

5.3 Haastatteluiden sisällönanalyysi

Laadullisen aineiston analyysin tulisi tuottaa selkeyttä aineistoon tiivistäen aineistoa kuitenkin kadottamasta sen sisältämää tietoa. Tavoite on saada hajanaisesta aineistosta selkeitä ja ymmärrettävää. (Eskola & Suoranta 2000, 137.) Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysi voidaan toteuttaa kolmella tavalla: aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti ja teoriaohjaava analyysisesti. Tämä tutkimus analysoitiin aineistolähtöisesti. Tarkoituksena on aluksi kuunnella haastattelut ja kirjoittaa ne auki sitten pelkistää aineistoa eli redusoida, Redusoimalla karsitaan aineistosta epäolennainen osa pois. Olennaiset ilmaukset huomioidaan. Tämän jälkeen klusteroidaan eli ryhmitellään ilmaiset alateemoiksi, josta ne alateemat yhdistäen luodaan yläteemat ja lopuksi abstrahoidaan eli erotellaan tieto, jolla on tutkimuksen kannalta merkitystä ja luodaan teoreettiset käsitteet. (Tuomi &

Sarajärvi 2013, 98- 112.) Litteroin nauhoitetut haastattelut syyskuussa 2016. Luettuani aineistoa läpi useampaan kertaan, lähdin purkamaan aineistoa nostamalla ja kirjoittamalla merkityksellisempiä asioita ylös. Teemahaastattelun runko oli hyvä malli ja apuväline purkaa myös aineistoa. Teemahaastattelurungon avulla poimitaan esille niitä teoreettisia näkemyksiä, mitä on jo käytetty itse teemarungon kokoamiseenkin. (Eskola& Suoranta 2000,152.) Käsittelin jokaisen teeman erikseen hyödyntäen haastattelun teemarunkoa. Poimin oleelliset asiat ja toistuvasti esiintyvät asiat nähdäkseni mitkä asiat nousevat aineistosta esille eniten. Tämän jälkeen otin yliviivauskynän käyttöön ja nostin vielä tarkemmin merkitykselliset kohdat esille. Lopuksi poimin tutkimuskysymysten kannalta merkityksellisen tiedon. Analyysin jälkeen tulokset tulkitaan ja tehdään yhteenveto. Laadullisessa tutkimuksessa tulee kerättyä aineistoa peilata kerättyyn teoriaan. Tällä tavalla saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. (Tuomi& Sarajärvi 2013, 82.)

Koin alusta lähtien tärkeäksi saada riittävästi ammattitaitoista ja kokemusperäistä tietoa haastateltavilta, joten siksi valitsin haastateltaviksi joka yksiköstä lastentarhanopettajan ja otin mukaan myös tämän kuudennen pienemmän yksikön. Annoin aikaa tutustua teemahaastattelun kysymyksiin, sekä mahdollisuuden osallistua oman yksikön muu henkilökunta antamaan tietonsa ja kokemuksensa asiasta. Lopuksi pedagogisesta osaamisesta ja tiedosta vastaava lastentarhanopettaja oli haastateltavana. Laadulliselle tutkimukselle merkittävää keneltä tietoa kerätään ja että tämä henkilö omaa paljon tietoa tai kokemusta asiasta. Laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään ilmiötä, tiettyä toimintaa jne. tarkoituksena ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85.)

5.4 Oriveden kaupungin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman toteutus

Haastatteluaineiston analyysin jälkeen keräsin aineistosta keskeisiä asioita kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa ajatellen. Hyödynsin suunnitelman teossa myös vanhemmilta kerättyä palautetta/tietoa asiakastytyväisyyskyselyn aineistosta. Pohtiesani, miten kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma tulisi koota, katsoin muutamia valmiita malleja mm. kunnista ja kirjoista. Vanhemmilta saatu tieto kuitenkin auttoi minua valitsemaan Kirves & Stroor- Grennerin (2011, 55- 58) mallin Orivedelle. Malli

on kirjasta kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa, jossa ohjeistetaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Tutkimuksen tulokset itsessään perustelivat tämän mallin käyttöönottoa ja vanhemmilta saatu tieto tuki vahvasti päätöstäni olla toteuttamatta täysin valmista mallia Orivedelle. Vanhempien tiedon puute ja sen tarve olivat selkeä viesti osallistaa heidät osaksi suunnitelmaa.

Kirves & Stoor-Grennerin (2011, 55- 58) mallissa käytetään ns. nelikenttää, jonka koin monessakin suhteessa olevan hyödyksi Oriveden kaupungin päiväkotien yksiköille. Tässä mallissa osallistetaan koko päiväkodin yhteisö määrittelemään kiusaamista, joka tuottaa arvokeskustelua asian äärellä, mutta myös jokainen ryhmä tekee tämän erikseen eli se sovitetaan vastaamaan jokaisen ryhmän tarpeita. Tärkeätä olisi, että jokainen päiväkotijokaisen toiminta kauden alussa kokoontuu ja määrittelee näkemykset ja ajatukset suhteessa kiusaamiseen. Tällä tavalla toteutuu myös arvokeskustelu asian äärellä ja oma suhde kiusaamiseen tulee myös näkyväksi. Työyhteisön näkemys nivoutuu myös tiiviimmäksi, johdonmukaisemmiksi tavoiksi ehkäistä ja puuttua kiusaamiseen. Nämä asiat nousivat esille myös tutkimuksestani, kun haastattelin lastentarhanopettajia. Yhteiset näkemykset ja tavat toimia helpottavat kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista. Kirves & Stoor- Grennerin (2011, 55- 58) kattava ohjeistus toteuttaa kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma oli myös tärkeä asia, miksi heidän valmiita malleja/ ohjeistusvaihtoehtoja oli tärkeätä hyödyntää. Heidän mallinsa on myös luotettava, koska koottu materiaali perustuu tutkittuun tietoon. Lisäksi tässä opinnäytetyössä olen hyödyntänyt heitä lähdeaineistonani.

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma löytyy liitteenä 4. Suunnitelmasta löytyy kuusi kohtaa.

- (1/6) on nostettu esiin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman taustalla vaikuttavat yleiset periaatteet ja lähtökohdat. Näiden kautta tietoista ja suunnitelmallista kiusaamisen vastaista työtä on hyvä lähteä tekemään.
- (2/6) on otettu esille mitä kiusaaminen on ja millaista toimintaa se voi olla. Tässä kohdin on myös tuotu esille kasvattajien ja vanhempien tuomat huomiot millaista kiusaaminen voi olla.
- (3/6) kohta tarkoittaa miten tunnistaa ja puuttua kiusaamiseen. Havainnoinnin merkitys korostuu. Ohessa kaavio tunnistamisesta ja puuttumisesta. Kiusaamisen ehkäisyn periaatteesta osio.
- (4/6) on yksikön suunnitelma, jossa on hyödynnetty nelikenttämallia.

- (5/6) on ryhmäkohtainen suunnitelma, missä on hyvä huomioida ryhmä ominaisuudet sekä yksilöt ryhmässä suunnitelman toteuttamiseksi.
- (6/6) mikä sisältää ohjeistuksen yksikkö- ja ryhmäkohtaisen suunnitelman laatimiseen.

Kasvatuskumppanuus huomioidaan ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa toteuttaessa. Ryhmäkohtainen suunnitelma voidaan tuoda tiedoksi lapsen kotona ja näin vanhemmat voivat halutessaan tuoda omia ajatuksiaan ja näkemyksiään koskien kiusaamista esille lapsensa päivähoidossa. Päiväkodin yhteinen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma tulisi olla vanhempien saatavissa ja esillä päiväkodissa. Suunnitelma ja kiusaaminen tulisi nostaa ensimmäisessä koko päiväkodin yhteisessä vanhempainillassa esille omana teemanaan. Avoin keskustelu asian äärellä tukee ja vahvistaa kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista jatkossakin. Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen on myös tärkeä osa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista. Suunnitelman toteutumista tulee myös arvioida ja päivittää suunnitellusti. Pienten lasten kiusaamiseen puuttuminen on tärkeätä, mutta pääpaino tulee nojata ennaltaehkäisyyn. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen tulee olla tavoitteellista ja tietoista toimintaa. Suunnitelma antaa raamit ja suunnan pitkäjänteiselle ja suunnitelmalliselle kiusaamisen vastaiselle työlle. (Kirves & Stoor- Grenner 2010, 45.)

Erittäin tärkeätä on saada työyhteisössä aikaan yhteinen näkemys kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmasta, jotta kiusaamiseen puuttuminen ja ehkäiseminen olisi yhdenmukaista, johdonmukaista ja systemaattista (Repo 2013, 34 -39). Tämä edellyttää myös työyhteisön yhteisten näkemysten esiintuomista ja keskustelua asioiden äärellä.

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuslupahakemuksen allekirjoittamisesta lähtien olen jo sitoutunut vaitiolovelvolliseksi ja salassapitoon koskien kaikkea materiaalia jota tämän tutkimuksen osalta sain haltuuni. Tämän ohella olen sitoutunut noudattamaan tutkimuseettisiä ohjeita sis. arvot, normit ja hyveet. Puhutaan tutkijoiden ammattietiikasta. (Kuula 2006, 23.) Tutkimuk-

sessä käsittelin haastattelumateriaalia sekä vanhemmille suunnatun asiakastyytyväisyyskyselyn aineistoa. Tärkeätä eettisyyden kannalta on myös se, että tietoja käsitellessä otetaan huomioon luottamuksellisuus ja anonymiteetti.

Haastatellessani päiväkodin lastentarhanopettajia, mikä oli vapaaehtoista, kirjasin myöhempää tunnistamista varten haastateltavien tiedot itselleni ylös. Haastattelukirjelmästä jäi tiedote luottamuksellisuudesta ja anonymiteetistä ajattelemttomuuttani pois. Tutkimuksessa ei mainita päiväkoteja nimeltä eikä haastateltavia. Asiakastyytyväisyyskyselyn saatekirjelmässä huomioitiin eettisyys ja luottamuksellisuus kertomalla vastaajille, että vastaukset tullaan käsittelemään luottamuksellisesti ja nimettöminä. Kirjelmässä kerrottiin myös tutkimuksen tarkoitus ja tavoite. Vanhemmille suunnatun asiakastyytyväisyyskyselyn aineiston käsittely ja analysointi oli erittäin merkittävä osa koko prosessia, joka toi esille kodin näkökulmaa ja tietoa kiusaamisesta. Asiakastyytyväisyyskysely toteutettiin yhdessä Oriveden kaupungin kanssa, huomioiden tutkimuksen tavoite toteuttaa suunnitelma. Tarkoitus oli saada riittävästi tietoa tutkittavasta asiasta, jotta voidaan kehittää laadullisesti hyvä ja molemmat osapuolet huomioiva työväline, kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.

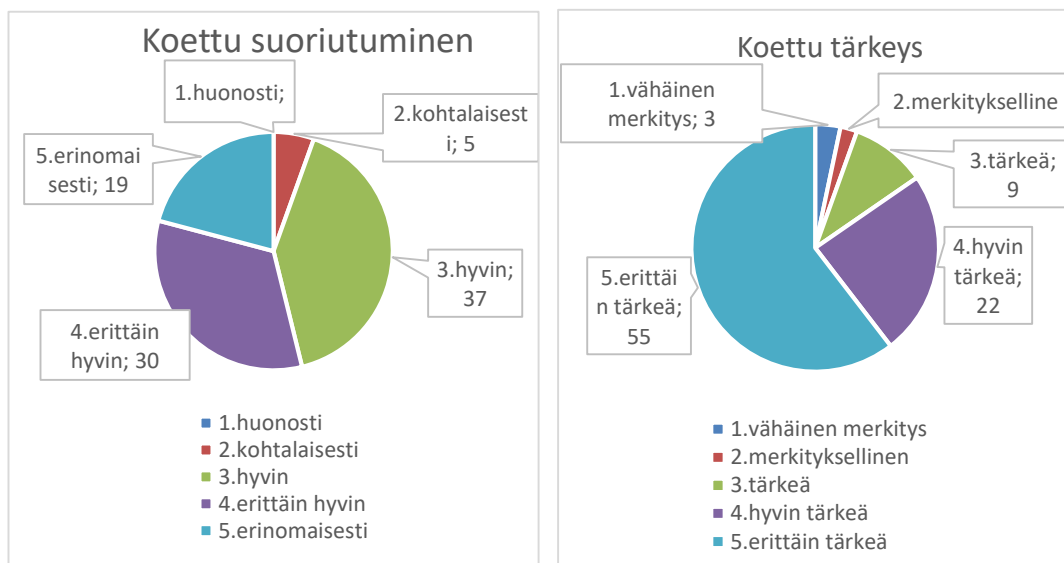
Tutkimuksen laadullisuus kvalitatiivisessa tutkimuksessa kiteytyy tutkijaan itseensä ja luotettavuuden arviointi koskee koko prosessia. (Eskola & Suoranta 2000, 210- 211.) Tässä opinnäytetyön prosessissa oli kaksi aineistoa käsiteltävänä mistä analysoida tietoa suunnitelmaa varten ja molemmista sain tutkimuksen kannalta tärkeitä ja merkittävää tietoa luotettavuuden kannalta katsottuna. Aikaisempi tutkimustieto ja kirjallisuus tukevat myös tekemääni kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa luotettavuuden näkökulmasta katsottuna. Luotettavuutta tukee myös tutkimuksessa teemahaastattelun runko, koska kysymykset olivat kaikille samat. Luotettavuutta voidaan tosin pohtia teemahaastattelun osalta siten, koska kiusaamiseen liittyviä käsitteitä ei avattu ennen haastatteluja ja haastatteluiden aikana esitin vain teemojen alla olevat kysymykset, lisäkysymyksiä kysymättä. Puolistrukturoitu teemahaastattelu olisi antanut mahdollisuuden, esittää lisäkysymyksiä, mutta jätin sen käyttämättä. Tosin haastateltavilla oli aikaa perehtyä teemoihin ja kysymyksiin riittävästi.

6 TULOKSET

Oriveden kaupungin asiakastyytyväisyyskyselyn määrälliset ja laadulliset tutkimustulokset. Kuuden kysymyksen taulukoinneista tehty yhteenveto sekä vapaan sanan palaute koskien kokemusta kiusaamisesta päivähoidossa. Lastentarhanopettajien haastatteluiden tulokset ovat esillä tulokset osion lopussa.

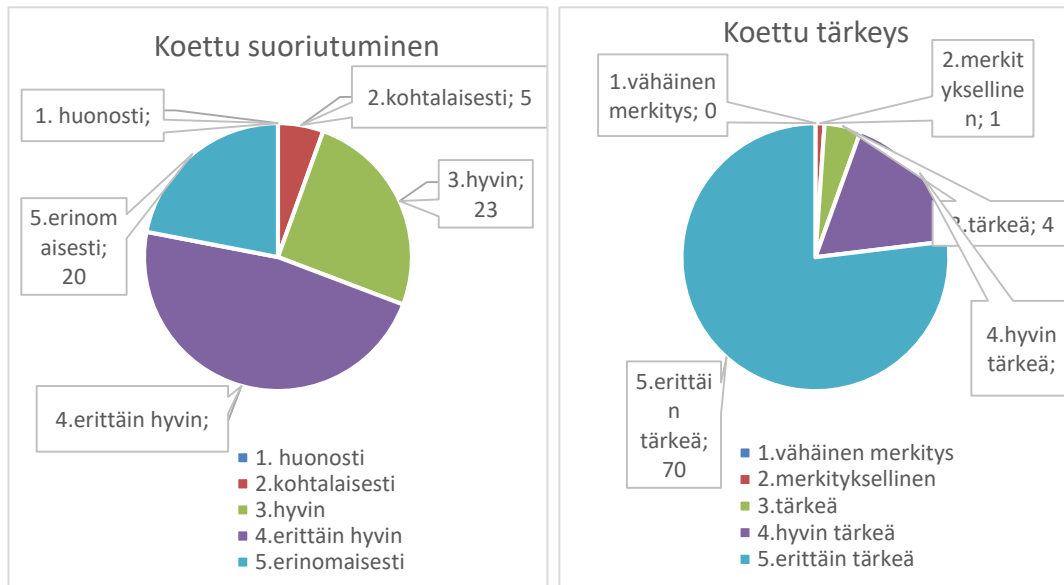
6.1 Oriveden kaupungin asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset

Asiakastyytyväisyyskyselyssä vastanneita oli 91 ja se tehtiin e- kyselynä. Kysely kattaa n.1/3 osaa Oriveden kaupungin varhaiskasvatuksen piirissä olevista perheistä.

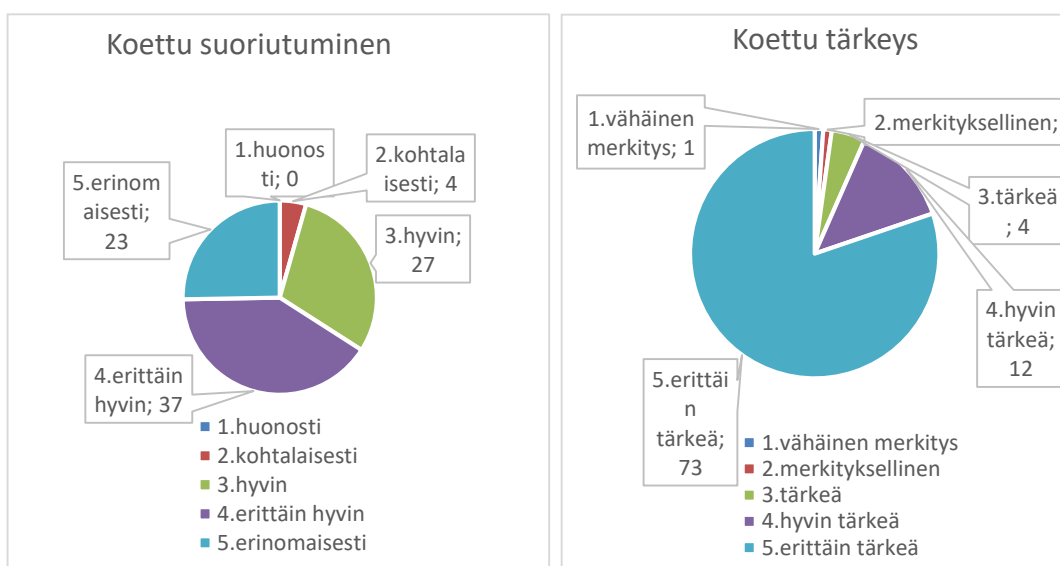
KUVIO 1. Kiusaaminen on päivähoidon kasvatuskumppanuudessa riittävästi huomioitu asia.

Kiusaaminen on päivähoidon kasvatuskumppanuudessa riittävästi huomioitu asia, koettiin toteutuvan erinomaisesti äänin 19/91. Hyvin sai eniten ääniä 37/91, erittäin hyvin 30/91. Vastaaajista yli puolet (55/91) koki erittäin tärkeänä koetun tärkeyden kiusaamisen huomioimiselle kasvatuskumppanuudessa.

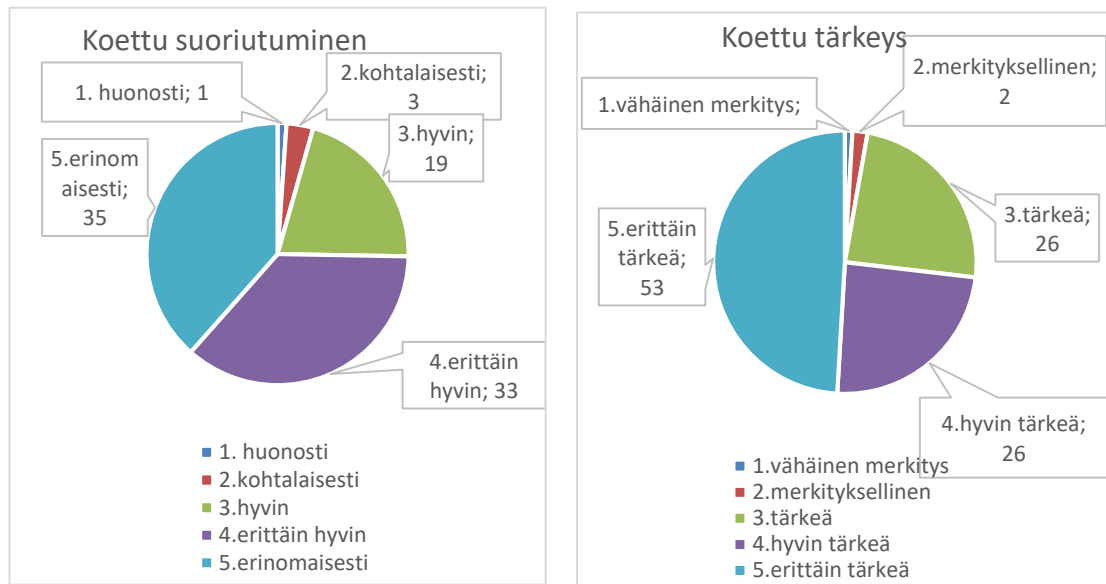
KUVIO 2. Kiusaamista ehkäistään päiväkodin arjessa.

Kiusaamisen ehkäisyn suoriutumiseen vastaajista 20 /91 oli erinomaisesti tyytyväisiä ja erittäin hyvin 43/91 vastanneista. Kohtalaisesti suoriutuminen sai myös 5/91 ääntä. Kiusaamisen ehkäisyn erittäin tärkeäksi koki peräti 70/91 vastanneista ja hyvin tärkeäksi 16/91. Vastaukset tärkeyden puolesta kertovat että, kiusaamisen ehkäisyä tulisi kehittää päiväkodeissa paremmaksi.

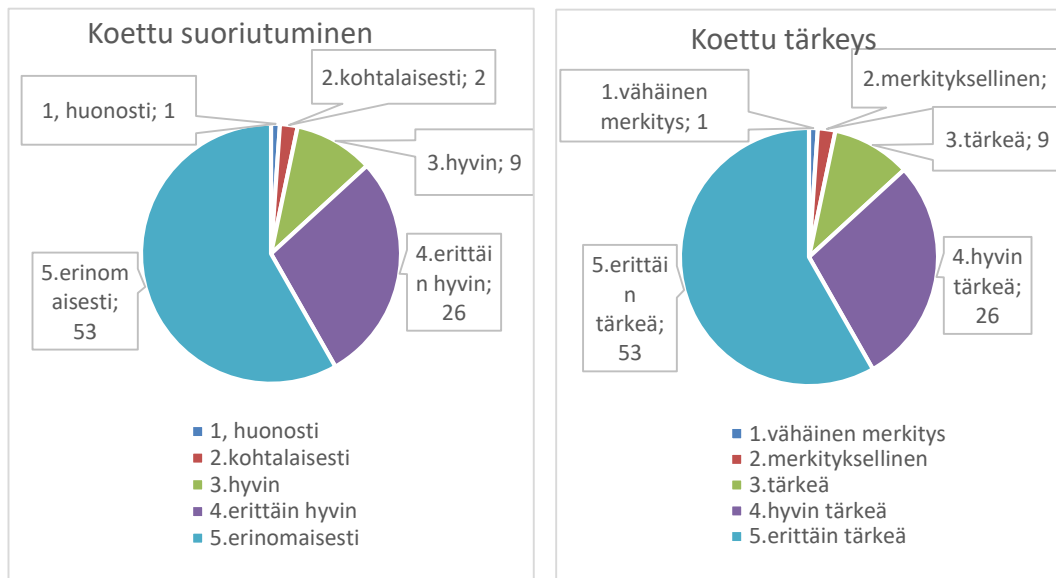
KUVIO 3. Kiusaamiseen puututaan päivähoidon arjessa.

Kiusaamiseen puuttumiseen suoriutuminen arvioitiin onnistuvan erinomaisesti 23/91 ja erittäin hyvin 37/91. Puuttuminen kiusaamiseen päivähoiton arjessa vaikuttaisi olevan suhteellisen hyvällä mallilla. Erittäin tärkeäksi sen koki valtaosa vastaajista 73/91. Tämäkin osoittaa, että puuttumisen saralla voisi kehittyä.

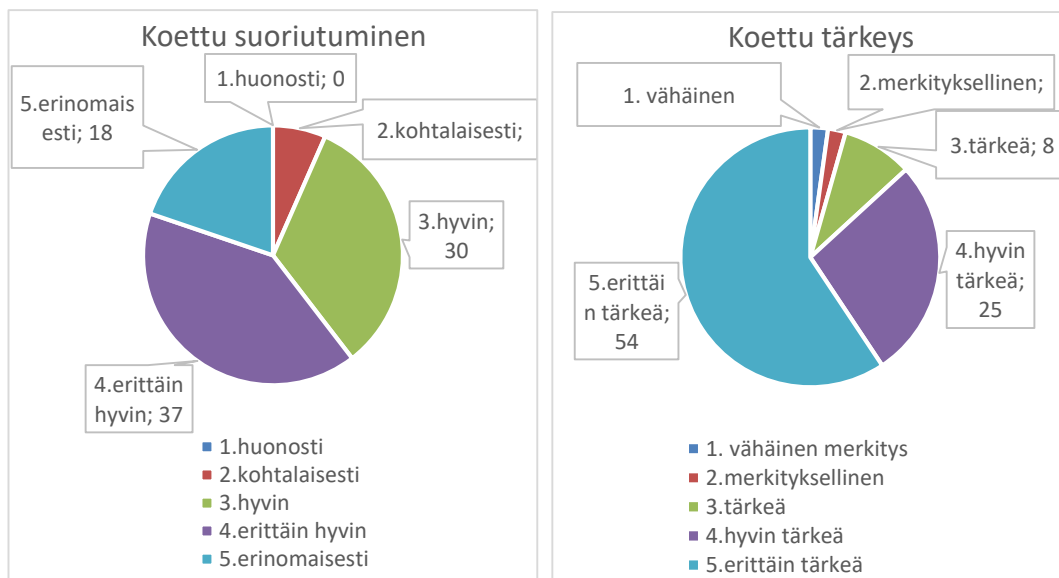
KUVIO 4. Kasvatusnäkemykset päivähoiton henkilöstön ja vanhempien kanssa ovat samat koskien kiusaamista.

Yhteiset kasvatusnäkemykset koskien kiusaamista koettiin toteutuvan erittäin hyvin sekä erinomaisesti, ne saivat ääniä yhteensä 68/91 ja se koettiin myös äänin 53/91 erittäin tärkeäksi ja hyvin tärkeä 26/91 asiaksi päivähoidossa. Tässäkin osiossa tärkeys osoittaa, että kasvatuskumppanuutta tulisi kehittää kiusaamisen suhteen paremmaksi.

KUVIO 5. Lapsen mielipiteet ja ajatukset otetaan huomioon päivähoitossa siten, että kasvattajat kohtaavat lapsen tasa-arvoa edistävällä tavalla.

Kokonaisuudessaan koettiin, että lasten mielipiteet ja ajatukset otetaan huomioon erinomaisesti ja erittäin hyvinkin yhteensä äänin 79/91. Tärkeyden kohdalla hyvin tärkeä ja erittäin tärkeä toivat yhteisääniä samat 79/91. Lasten osallisuus voidaan nähdä toteutuvan ihan hyvin. Painoarvoa katsotaan tärkeyden mittarilla.

KUVIO 6. Päivähoitopaikan kasvatuskäytännöt ovat samanlaiset koko henkilöstöllä.

Kasvatuskäytänteiden samanlaisuudesta koko henkilöstön suoriutumisen suhteen, äänet painottuivat erittäin hyvin suoriutumiseen 37/91. Hyvin sai 30/91 ja erinomaisesti 18/91.

Koettu tärkeys asian suhteen painottui erittäin tärkeään saaden ääniä 53/91. Hyvin tärkeä sai 25/91. Suoriutumisen suhteen ollaan hyvin tyytyväisiä, mutta tärkeys asian suhteen osoittaa, että käytänteiden ja työtapojen suhteen olisi hyvä käydä keskustelua ja kehittää toimintatapoja sekä malleja kasvatuskäytänteiden suhteen.

6.2 Asiakastyytyväisyyskyselyn vapaan sanan tulokset

Asiakastyytyväisyyskyselyn vapaan sanan osuudessa vastaajilla oli mahdollisuus kertoa kokemuksistaan kiusaamiseen liittyen. Vapaassa sanassa ilmeni paljon huomion arvoisia asioita. Kolme keskeisintä asiaa jotka nousivat vapaassa sanassa esille, olivat varhainen puuttuminen, ennaltaehkäisevätyö sekä tiedonpuute koskien kiusaamista ja sen ilmiötä.

Vanhemmat nostivat esille välittömän puuttumisen tarpeen, jotta kiusaaminen loppuisi heti eikä jatkuisi. Vanhemmat kokivat tärkeäksi myös heille asioista kertomisen, niin itse tapahtuneista kiusaamistilanteista kuin siitä valistamisenkin. Asioista avoimesti puhuminen ja tiedottaminen auttaisi kotona puuttumaan ja ennaltaehkäisemään kiusaamisen jatkumista myös päiväkodissa. Vanhemmat toivoivat lapsille ikätasoista keskustelua kiusaamisesta sekä erilaisuuden hyväksymisen/ sietämisen opettamisesta leikeissä sekä kohtaamisissa vertaistensa kanssa. Tärkeäksi asiaksi nostettiin myös pienryhmätoiminnan tärkeys. Nämä asiat nostavat esille sen, että vanhemmat haluavat lapselleen mahdollisimman turvallisen kasvu- ja oppimisympäristön, että havainnoivan kasvattajan läsnäolon.

”Lapsi on kertonut toisinaan ikävistä kohtaamisista ryhmäläisten kanssa. Riitoja vähentäisi aikuisten välitön puuttuminen...”

”Päivittäisistä tönimisistä yms olisi hyvä kertoa vanhemmille koska niistä usein kuulee koti- matkalla.”

”Vanhempana on vaikea tietää mitä kaikkea päivähoidossa tapahtuu esim. onko puuttuminen kiusaamiseen päivähoidon arjessa riittävää.”

” Ehkä kiusaamista--noin yleensä teemana- -voisi käsitellä hiukan avoimemmin ja laajemmin. ..”

”Kiusaamisteemaan liittyvää keskustelua ikätasolle sopivalla tavalla voisi säännöllisesti omissa ryhmissä..”

” Nolla toleranssi jo päivähoidossa helpottaa jatkossa..”

”Lapsia voisi ohjata lempeästi samoihin leikkeihin, vaikka mielenkiinnonkohteet olisivat erilaiset.”

”Tässäkin usko, että ryhmiksessä on lasten parempi olla, kuin isommissa ryhmissä. Kiusaamistilanteisiin puututaan ja niitä nähdään herkemmin. Asiat ehditään puida läpi ja tilanteita voidaan harjoitella, kun lapsia on vähemmän...”

”Erittäin hyvä käytäntö ennaltaehkäisyssä on parileikit, joissa lapsi leikkii vuorollaan jokaisen eskari kaverin kanssa ja kaikki otetaan mukaan leikkiin..”

”Mietityttää kuinka kiusaamiseen pystytään puuttumaan riittävästi kun iltapäivällä ei ole yleensä kuin 2 oman ryhmän aikuista... Turvallisuus näiltä osin huolestuttaa.”

Suuressa määrin vanhemmat toivat esille oman tietämättömyytensä kiusaamisen ilmiön esiintyvyydestä omassa päiväkodissaan ja miten siihen puututaan. Vanhemmat toivat esille myös ilmiöstä valistamisen tärkeyden. Kiusaamisen ilmiöstä ja sen laajuudesta ei kaikilla ole riittävää tietoa ja jakamalla tietoa avoimemmin ja laajemmin toteutuu varhainen puuttuminen ja samalla ennaltaehkäistään kiusaamista.

”Kiusaaminen päivähoidossa kohtaan oli erittäin hankala vastata, koska itselläni ei ole tietoa, kokemusta, käsitystä kuinka paljon kiusaamista esiintyy ja miten siihen puututaan päivähoidon arjessa.”

” Itselläni ei ole minkäänlaista kokemusta asiasta.”

”Vaikeita (ja erittäin tärkeitä) kysymyksiä, vanhemmilla ei ole tarkkaa käsitystä miten jotkin asiat näyttäytyvät päiväkodin arjessa...Kysymys 3 (kiusaamisen ehkäisy) on myös vaikea kotiväelle, uskomme niin tapahtuvan, mutta emme voi sitä varmaksi tietää.”

”Suoriutumista en voi arvioida, koska en tiedä kiusaamista tapahtuneen enkä sitä, miten siihen reagoidaan.”

Vanhemmat toivat vapaassa sanassa esille myös erilaisia kiusaamisen muotoja. Vanhemmat määrittivät hyvin sen eri ilmentymiä, joita olivat: lyöminen, töniminen, tavarantoimenpoisto, leikistä pois sulkeminen, painileikit, muksauttelu, nimittely, lelujen heittäminen toista kohti sekä nahistelu. Useamman kerran mainittiin nimittely ja leikistä poissulkeminen kiusaamisen muodoiksi päiväkodin arjessa.

” Omat lapseni puhuu kovasti kuina toiset lapset heittävät leluja toisia päin sekä leikeistä pois jättämisen...”

”Lapseni ovat oppineet päiväkodissa esim. toisen nimittelyn..”

”..Meidän tietoomme on tullut vain nimittelyä...”

Kyselyssä tuli hyvin ilmi myös tietoisuus kiusaamisen ilmiön olemassaolosta päiväkotien arjessa. Vanhemmilla on selkeä näkemys, että kiusaamiseen tulee puuttua heti ja siihen on keinoja olemassa mm. parileikit, pienemmät ryhmät, aikuisen ohjaus jne. Ennaltaehkäiseminen tapahtuu päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja aikuisen roolilla on siinä suuri ja tärkeä merkitys. Vanhemmat selkeästi kaipaavat tietoa kiusaamisen ilmiöstä ja toivovat päiväkodin kasvattajien kertovan enemmän oman lapsensa arjesta ja siitä, josko on joutunut kiusatuksi päiväkodissa.

Kokonaisuudessaan vapaassa sanassa ilmeni tarkemmin vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä koskien kiusaamisesta. Oriveden kaupungin asiakastyytyväisyyskyselyn määrällinen osuus koskien kiusaamista ei anna yksityiskohtaisempaa tietoa kiusaamisen ilmiöstä, toisaalta se kertoo sanomaa, että kaikki on todella hyvin, hiukan kehitettävää on.

Asiakastyytyväisyyskyselyn vapaassa sanassa nousee kuitenkin esille paljon asioita joihin itse kyselyssä ei saada vastauksia. Vapaassa sanassa nousi esille mm. vanhempien tietämättömyys kiusaamisen ilmiön esiintymisestä omassa päiväkodissaan. Vanhemmat kaipaavat tietoa kiusaamisesta päiväkodissa sekä itse kiusaamisen ilmiöstä yleisesti. Vanhemmat toivat esille, etteivät omaa tietoa asioista ja toivoivat asioista valistamista. Vapaassa sanassa nousi esiin näkemys ennaltaehkäisevän työn otteen tärkeydestä ja välittömän puutumisen mallin suhtautumisesta kiusaamiseen.

6.3 Lastentarhanopettajien haastatteluiden tulokset

Haastatteluiden ensimmäinen teema koski kiusaamista varhaiskasvatuksessa. Pyysin haastateltavia määrittelemään kiusaamista ilmiönä, kertomaan millaista kiusaamista on ja kuinka usein sitä esiintyy heidän päiväkodissaan.

Määriteltäessä kiusaamista nousi aineistosta selkeästi esiin kiusaaminen pahan mielen tuottamisena neljän vastaajan taholta. Puolet vastaajista nosti esiin kiusaamisen tietoisien ja tahallisten luonteen, mikä voi ilmetä pitkäaikaisena, jatkuvana sekä toistuvana tekona, omaten saman kohteen. Viisi vastaa nosti esille kiusaamisen subjektiivisen kokemuksen, sillä kaikki lasten välinen kahnaus ei ole aina kiusaamista. Kokemus kiusatuksi tulemisestä toimii mittarina.

”Kiusaaminen on pahan mielen tuottamista toiselle, joko henkistä tai fyysistä, että toiselle tulee pahamieli.”

”Tietoista, tahallista, monesti jatkuvaakin.”

”Tarkoituksellinen, tietoinen teko on varsinaisesti kiusaamista.”

”Lapsetkin kokee kiusaamisen eri tavalla”

”Kaikki lasten välinen kahnaus ei ole kiusaamista, vaan opetellaan olemaan asioista eri mieltä”

Kysyttäessä millaista kiusaaminen on, vastaajista kaksi jaotteli kiusaamisen selkeästi fyysiseksi, psyykkiseksi ja sosiaalseksi. Vastauksista nousi esille kiusaamisen fyysinen luonne kaikilta kuudelta vastaajalta. Isompien lapsien kohdalla nousi esille selkeästi kiusaamisen sanallinen luonne esiin, jossa kaksi vastaajista nosti esille kiusaamisen motiivina olevan vallankäyttö ja sen tavoittelu sekä samalla oman tahdon läpisaaminen. Vastaajista neljä nosti esille eron pienten ja isojen lasten kiusaamisen luonteessa. Pienillä lapsilla kiusaaminen on fyysisempää, kuin isommilla lapsilla. Lisäksi neljä vastaajasta nimesi kiusaamisessa leikeistä pois jättämisen/ sulkemisen kiusaamisen yleisimpänä muotona. Vastaajat osasivat nimetä kiusaamisen muotoja moninaisesti, josta taulukko 7. alla.

”Mitä pienempi lapsi, sen fyysisemmät keinot.”

”..tietoista, tahallista, monesti jatkuvaakin..”

”...leikissä jätetään ulkopuolelle, annetaan se kurjin rooli”

” Isommilla enemmän lällättelyä..”

Fyysinen	Sanallinen	Psyykinen
töniminen	lällättelyä	uhkailu
tuuppiminen	nimittelyä	manipulointi
lelun vieminen	vaatteiden,hiusten ym. kommentointia	kiristäminen
vaatteisiin kiinni	härnäämistä	ilveily, ilmeily
heitetään leluja, hiekkaa, lunta jne.	sylkeminen	leikin ulkopuolelle jättäminen
leikin rikkominen		puhumattomuus toiselle
lyöminen		kurjin rooli leikissä
potkiminen		käydään kauppaa asioilla
pureminen		

TAULUKKO 1. Kiusaaminen muodot. Varhaiskasvattajien vastaukset kiusaamisen muodoista. Taulukon jako on toteutettu Revon (2015, 80) kirjan, pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy mukaisesti.

Kysyttäessä kuinka usein kiusaamista ilmenee päiväkodissanne, vastaajista puolet kertoi ilmenevän päivittäin. Tosin yksi vastaajista kertoi kiusaamista ilmenevän syksyllä päivittäin, uuden toimintakauden alussa, mutta nyt harvoin. Puolet vastaajista kertoivat ilmenevän harvoin ja näistä vastaajista yksi puhui tarkoituksellisesta kiusaamisesta erikseen miettiessään kiusaamisen ilmenemistä päiväkodissaan.

” No päivittäin, jos näillä kriteereillä katsotaan asiaa.. ”

” Joka päivä -- vaihtelevissa määrin, joka päivä tulee joku tilanne. ”

”Alkusyksyllä päivittäin, kun uusi kausi, nyt harvoin—”

Haastattelun toinen teema koski kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Kysyin haastateltavilta, miten kiusaamista ennaltaehkäistään heidän päiväkodissaan ja onko kiusaamisen esillä heidän varhaiskasvatussuunnitelmassaan. Lisäksi tiedustelin, onko heidän päiväkodissaan jo valmiita ennaltaehkäisyn/ puuttumisen malleja, jos niin millaisia ja mitkä ovat heidän mielestään toimivia ennaltaehkäisyn keinoja.

Kysyttäessä kiusaamisen ennaltaehkäisystä päiväkodeissa vastaajista kaikki toivat esille aikuisen mallin/ esimerkin, tuen leikeissä sekä valvonnan tärkeinä tekijöinä ennalta ehkäistä kiusaamista päiväkodissaan. Puolet vastaajista nosti tärkeäksi myös myönteisen ilmapiirin ja sen luomisen, mikä on läsnä heidän päiväkodissaan. Tähän kuuluivat mm. maininnat yhteisistä säännöistä ja yhteishenkeä nostattavat yhteiset tapahtumat. Vastaajista kolme nosti esille Askeleittain -opetusohjelman olevan käytössään ennaltaehkäisemässä kiusaamista. Tämän ohella nousi tunnekasvatus sekä empatiataitojen harjoittaminen neljällä vastaajista. Päiväkodin ja kodin yhteistyön puolesta puhui yksi vastaajista ja kaksi vastaajaa nosti myös pienryhmätoiminnan tärkeäksi tavaksi ennalta ehkäistä kiusaamista. Kiusaaminen ei ollut esillä vastaajien varhaiskasvatussuunnitelmassa kysyessäni asiaa.

”ilmapiirin luomisella, myönteinen toimintakulttuuri...itsessään ennalta ehkäisevä malli, kiusaaminen ei sovellu siihen ilmapiiriin.”

”Aikuisen omalla toiminnalla yritetään sitä ennaltaehkäistä...”

”Aikuisen malli, suhtautuminen toisiin ja lapsiin, miten aikuiset toimii...”

” kodin ja päiväkodin yhteistyö, vanhemmat ovat asiantuntijoita lapsensa suhteen”

Tiedustellessani onko heidän päiväkodissaan jo valmiita ennaltaehkäisyn/ puuttumisen malleja, ja jos niin millaisia ja mitkä ovat heidän mielestään toimivia ennaltaehkäisyn keinoja. Varsinaisiksi malleiksi nimettiin; pienryhmätoiminta, toiminnansuunnittelu, ilmapiirin luominen, Askeleittain-ohjelma, keskustelun malli, aikuisen malli sekä leikki-parit, leikkipisteet ja leikinohjaus aikuisjohteisesti, sadut/tarinat. Toimivia ennaltaehkäisyn keinoja, nousi esille myös useita. Puolelta vastaajilta selvisi, että ilmapiiri on ylivoimaisesti tärkeässä roolissa toimivana keinona ennaltaehkäistä kiusaamista. Tuli esille myös että, aito välittäminen on tärkeä asia sekä asennekasvatus toiset hyväksyvään ilmapiiriin. Tunnekasvatuksen vastaajista puolet nostivat tärkeäksi keinoksi ehkäistä kiusaamista. Tässä kohdin mainittiin uudelleen Askeleittain- ohjelman kahden vastaajan kohdalla. Vuorovaikutuksen keino nousi esille, kun vastaajista kolme toivat esille suullisen palautteen tärkeyden. Isojen lasten kanssa voi jo keskustella asioista, unohtamatta onnistumisen korostamista ja myönteistä palautetta. Pienryhmätoiminta oli kahdella vastaajista toimiva keino ehkäistä kiusaamista. Lapsi saa enemmän aikuisen huomiota ja ohjausta. Yksi vastaajista nosti konkreettisesti esille sen, että heillä käytetään leikkipareja, leikinohjausta sekä leikkipisteitä suunnitellusti ennaltaehkäisemässä kiusaamista päiväkodissaan. Vuorovaikutustaitoja on tärkeä harjoitella eri leikkijöiden kanssa. Ammattitaitoinen ja pysyvä henkilökunta oli yhden vastaajan mielestä myös tärkeä keino ennaltaehkäistä kiusaamista.

” Lapsille luodaan tunnelma hyväksyvistä ilmapiiristä, kiusaaminen ei ole hyväksyttävää.”

”Asennekasvatus toimii”

”Keskustelumallit eskariin, hellä kosketus, eli miltä toisesta tuntuu - ajatusta. Myönteisen palautteen korostaminen ja aito välittäminen.”

”...pienryhmiin jakaminen, lapset saa aikuisen huomiota enemmän ja ohjausta.”

”...leikkiä, otetaan aikuisjohtoisesti. Lapset eivät aina leiki saman parin kanssa, he joutuvat myöskin käyttämään sellaisia vuorovaikutustaitojaan...”

Kolmas teema koski kiusaamiseen puuttumista. Tiedustelin, miten kiusaamistilanteisiin puututaan ja tuoko puuttuminen seurauksia kiusaajalle tai kiusatulle. Halusin lisäksi tietää, käsitelläänkö kiusaamistilanteita vielä työyhteisön keskuudessa.

Kysyttäessä, miten kiusaamistilanteisiin puututaan päiväkodeissa, vastaajat kaikki kertoivat, että heti/ välittömästi puututaan ja tilanne keskustellaan läpi molempien/kaikkien osapuolien kanssa. Yhdessä etsitään ratkaisuja sopia ja tärkeitä on huomioida erityislapsen sekä lapsen ikätaso oikealla tavalla, vastaajista neljä toivat tämän asian esille. Aikuisen läsnäolo ja ohjaus koettiin tärkeänä viiden vastaajan puolelta tilanteissa. Neljä vastaajaa nosti esille osapuolien tilanteesta erilleen ottamisen ja rauhoittumisen, osana puuttumisprosessia ja vastaajista kaikki kertoivat anteeksipyyntöä käytänteen olevan tärkeä osa tilanteen selvittelyä. Erityislapsen tulisi myös huomioida erikseen tilanteen selvittämisessä. Hyvittämisen käsitteen toi esille vastaajista puolet mm. leikin korjaamisena. Kaveritaidot ja hyvät käytöstavat sekä niiden harjoittelu mm. käytöspassina tai kaveripassina tuli esille. Kaksi vastaajaa nostivat esille sen, kuinka tärkeitä lasten on ymmärtää syy-seuraussuhde kiusaamiseen liittyen. Yksi vastaaja kertoi, että tieto kiusaamisesta välitetään vanhemmille, toinen vastaaja puolestaan sanoi, että jos isommasta kiusaamisesta on kyse, keskustellaan vanhempien kanssa, jos näyttää siltä, että heidän olisi hyvä tietää.

” Välittömästi keskustelu, selvitetään ”

” Aikuinen mukana selvittämässä asianosaisten kanssa ja auttaa tilanteiden ratkaisemisessa, niin, että kaikilla on hyvä ja turvallinen olla—leikki jatkuu... pienillä sanottaa ja kertoo miten pitäisi toimia.”

”...anteeksi pyytäminen, kun sen osaa.”

”...anteeksipyyntö esim. anteeksi pyytäen, halaus, kuvasta näyttämällä, erityislapset tulee huomioida”

”Hetimituhutaan, keskustellaan kaikkien osapuolien kanssa- jos isompi juttu niin vanhempien kanssa”

” Isompia juttuja työntekijöiden kesken läpi, pienet sovitaan paikan päällä ja isommat josko näyttää että vanhempien olisi hyvä tietää kerrotaan vanhemmille”

Kysyessäni mitä seurauksia kiusaaminen tuo kiusaajalle, vastaajista viisi kertoivat, että anteeksipyynnön suorittaminen kiusatulta on tärkeä osa selvittelyä ja neljä vastasi, että keskustelu/selvitys tapahtuneesta. Kolme vastaajista nosti esille syy-seuraussuhteen ymmärtämisen merkityksen, tärkeänä osana asiana asioiden selvittelyä esim. leikki korjataan tai hyvitetään muulla teolla. Tämä hyvittämisen käsite nousi esille erityisesti esikouluikäisten parissa kolmen vastaajan osalta. Hyvittää voi auttaa kiusattua vaatteiden laitossa vaikka naulakkoon tms. vastaavaa. Lisäksi vastaajista yksi kertoi että, ettei kiusaaminen jatkuisi, siirretään lapsi toiseen leikkiin/ toimintoon, mutta kaksi vastaajaa vastasi, että jos kiusaaminen jatkuu ja tilanne ei rauhoitu, sitten vasta siirretään lapsi toiseen leikkiin/ toimintoon. Vastaajista yksi mainitsi, että istutaan penkille miettimään. Kysyessäni mitä seurauksia kiusaaminen tuo kiusatulle, vastaajat vastasivat, että anteeksiantamisen ja tilanteen läpikäynnin, ettei jää pahaa mieltä. Myös kiusattu saa kokea syy-seuraussuhteen ymmärtämisen merkityksen, tärkeänä osana asiana asioiden selvittelyä.

” ...tilanteesta erilleen, pois, hetkestä rauhoittumaan ja keskustelemaan sillain, että kiusattu ja kiusaaja yhdessä selvittää tilannetta—syy-seuraussuhteen ymmärtäminen...”

”... kiusaaja auttaa yhdessä kiusattua yhdessä mm. leikki korjataan..”

” sekin on tärkeää, että tää kiusattu kertoo, että saat anteeksi”

Mitä tuli kiusaamistilanteiden läpikäyntiin työyhteisön keskuudessa, vastasivat kaikki yksimielisesti, että kiusaamistilanteet käydään läpi työyhteisössä. Isommat jutut käydään läpi talon palaverissa, kertoivat kolme vastaajista, tällä tavoin voidaan olla esim. yhteisissä ulkoiluissa valppaampina, kun tiedetään kiusaamisasiasta koko työyhteisössä laajemmin. Ulkoillessa kaikki kasvattajat puuttuvat kiusaamistilanteisiin huolimatta onko oman ryhmän lapsi vaiko ei ja tieto välitetään sen lapsen ryhmän aikuisille, kertoivat yli puolet vastaajista. Vastaajista yksi kertoi varhaiskasvatuksen erityisopettajan olevan tarvittaessa mukana, jos kiusaamisen selvittely sitä vaatii.

” Käydään läpi ja mietitään, onko kyse jatkuvasta kiusaamisesta. ”

”En pysty koko työyhteisön puolesta puhumaan, omassa käydään aina läpi. Havainnointi vihkoon.”

Neljäs teema käsitteli kasvatuskumppanuutta ja sen toteutumista suhteessa kiusaamisen ilmiöön. Miten kasvatuskumppanuudessa huomioidaan kiusaamisen ilmiö ja mitkä asiat sekä käytännöt kasvatuskumppanuudessa edistävät kiusaamiseen puuttumista. Lisäksi selvitin aitoa osallisuus ja vaikuttamismahdollisuutta, että lapsen kohtaaminen toteutuu tasa- arvoa edistävällä tavalla.

Kaikkien vastaajien osalta kasvatuskumppanuudessa huomioidaan kiusaamisen ilmiö vahvasti keskustelun tasolla, mm. vasu-keskusteluissa, haku- ja lähtötilanteissa sekä aloituskeskusteluissa. Avoimet ja luottamukselliset välit molemmin puolin ovat tärkeä asia. Vastaajat toivat esille sen, että on tärkeätä tuoda esille päiväkodin toimintaperiaatteet kiusaamisen suhteen ja toivotaan, että kotona suhtaudutaan samoin. Kiusaamista ei hyväksytä. Puolet vastaajista mainitsivat vanhempainillat, joissa keskustellaan kiusaamisen ilmiöstä ja kuinka päiväkotia asiaan suhtautuu.

” Pyritään luomaan vanhempiin luottamuksellinen suhde, jossa molemmat pystyy puhumaan.”

” Kasvatuskumppanuudessa todetaan, ettei hyväksytä kiusaamista.”

Mitkä asiat edistävät kiusaamiseen puuttumista tulivat esille kaikilta vastaajilta. Näitä olivat avoimuus ja kunnioittava kohtaaminen sekä yhdessä kasvattamisen periaate. Käytännöt, jotka edistävät kasvatuskumppanuutta ja samalla ehkäisevät kiusaamisen ilmiötä, vastaajat nostivat esille yhteisten tapahtumien olevan keskeisessä osassa. Kolme vastaajaa mainitsi vanhempainillat, neljä yhteiset tapahtumat ja kaksi toiminnalliset illat.

” Avoimuus, kunnioittava suhde puolin sun toisin. ”

”Avoimet ja luottamukselliset välit. ”

”yhteinen linja ja luodaan yhteiset pelisäännöt”

”yhdessä kasvattaminen.”

Kysyessäni onko vanhemmilla aidot osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet, että kasvattajat kohtaavat lapsen tasa-arvoa edistävällä tavalla, vastaajat kaikki olivat yhtä mieltä, että kyllä. Vastaajien mielestä osallisuudelle tulee luoda mahdollisuudet, jotta vanhemmat tulevat keskustelemaan asioista. Kaksi vastaaja nosti vasu-keskustelun tärkeänä keinona tuoda asioita/toiveita esille. Vastaajista kaksi toi myös esille yhteisten toimintasääntöjen merkityksen tärkeänä osana osallisuutta. Yhteiset toimintatavat ja mallit edistävät lapsen tasa- arvoisen kohtaamisen ja luovat parhaat edellytykset osallisuudelle.

” Ei ne muuten tois lastaan meille hoitoon, jos ne ei niin ajattelis. ”

” Ei ne kerro meille, ellei me avata asioita. ”

”Luodaan mahdollisuudet osallisuudelle, voivat tulla puhumaan suoraan, myös spostilla, puhelimella, tenavanetin kautta, tapahtumissa. Otetaan palautetta vastaan. ”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimukseni tarkoitus oli toteuttaa Orivedelle kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelman pohjaksi selvitin Oriveden kaupungin varhaiskasvattajien tietämystä kiusaamisesta ja vanhempien kokemuksia kiusaamisesta oman lapsensa päivähoidossa. Kiusaamisen tunnistaminen, ehkäisy ja siihen puuttuminen edellyttävät tietoisuutta kiusaamisen ilmiöstä kokonaisuudessaan. Jotta kiusaamiseen puuttuminen olisi johdonmukaista ja toteutuisi sovitulla tavalla, on kiusaamisen puuttumiseen ja ehkäisyyn oltava konkreettisia keinoja ja malleja. Niin päiväkodissa kuin kotonakin. Yhteistyö kodin kanssa kiusaamisasioissa on tärkeää - kiusaamisen ehkäisyä tulee toteuttaa kasvatuskumppaneina. Varhaiskasvattajien haastatteluiden ja vanhempien asiakastyytyväisyyskyselyn tulosten sekä keräämäni teoria-aineiston yhteistyönä toteutettiin Orivedelle kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.

Tutkimuksen tuloksissa nousi esille varhaiskasvattajien moninainen tietoisuus kiusaamisesta ja varhaiskasvattajat osasivat tunnistaa ja nimetä laajasti erilaisia kiusaamisen muotoja, erityisesti kiusaamisen fyysisen luonteen. Varhaiskasvattajat olivat kaikki samaa mieltä, että kiusaamista ilmenee heidän päiväkodissaan. Vanhemmille suunnatun kyselyn vapaassa sanassa vanhemmat toivat esille hyvin samanlaisia kiusaamisen ilmenemisen muotoja kuin varhaiskasvattajatkin, mutta vanhemmat eivät osanneet sanoa miten kiusaamista ilmenee tai millaista se on. Tuli esille, ettei monella vanhemmalla ole tietoa asiasta. Tässä kohdin olisikin tärkeätä pohtia, onko kiusaamisen ilmiötä tuotu tarpeeksi esiin lapsen päiväkodissa ja olisiko syytä avata kiusaamisen käsitettä vanhemmille. Aineisto tukee kodin kanssa tehtävää kasvatusyhteistyötä ja sitä tulisi kehittää.

Varhaiskasvattajat omasivat samanlaisia näkemyksiä selkeästi siitä, miten kiusaamiseen puututaan. Kiusaamiseen ehkäisy ja siihen puuttuminen edellyttävät kuitenkin ensin kiusaamisen ilmiön määrittelemistä. Haastatteluiden perusteella jäi sellainen kuva, että kiusaamisen fyysinen luonne on varhaiskasvattajilla selvillä ja kiusaamisen tapoja oli helpompi nimetä, mutta myös sanallisen ja psyykkisen kiusaamisen luonteet tunnistettiin. Esille nousi haastatteluissa huomio erosta pienten ja isojen lasten kiusaamisen luonteessa, pienillä kiusaaminen on fyysisempää kuin isoilla. Tämä tulee huomioida kiusaamista

määriteltäessä ja erityisesti se, mikä on lapsen oma kokemus kiusatuksi tulemisesta. Subjekttiivinen kokemus toimii mittarina ja se tulee ottaa huomioon. Tutkimuksen aineisto tukee myös saatuja vastauksia kiusaamisen kokemuksista. On hyvä muistaa etteivät kaikki riidat, konfliktit tai erimielisyydet lasten välillä ole kiusaamista (Repo 2013, 34.) Pienten lasten vertaissuhteissa lapsi voi kokea toiseen kohdistuvan huonon käytöksen kiusaamisena. Aikuisen tulee puuttua tällaiseen toista loukkaavaan käytökseen, ettei se käänny kiusaamiseksi. (Repo 2013, 16.) Osa lapsista kokee kiusoittelun leikiksi, kun taas toisille kokemus on satuttava ja loukkaava (Salmivalli 2010, 12).

Kiusaamista määriteltäessä nousi esille myös se, että jos näillä kaikilla määrittelyillä mitä haastateltavat toivat esille, lähdetään pohtimaan, kuinka usein kiusaamista esiintyy, niin vastaus olisi: päivittäin. Kiusaamisen ollessa systemaattista, tietoista ja tahallista sekä jatkuvaakin, vastaus olisikin: harvoin. Tuloksia analysoidessani aloin pohtimaan, josko minun olisi pitänyt määritellä kiusaamisen ilmiötä etukäteen saadakseni luotettavampaa tietoa kiusaamisen esiintyvyydestä Oriveden päiväkodeissa. Tutkimukset koskien pienten lasten kiusaamista kyllä osoittavat ja tukevat sitä päätelmää, että kiusaamista esiintyy jonkin verran päiväkodeissa (Repo 2013, 10.) Kiusaamisen määrittelyssä ei myöskään nousut haastateltavilta esiin sen ilmentymistä ryhmäilmiönä. Kiusaaminen on aina koko ryhmän asia ja koskettaa jokaista siinä olevaa. Pohdittavaksi tuli myös kiusaamisen huomiointi ryhmässä ja sen nostaminen osaksi suunnitelman toteuttamista.

Varhaiskasvattajien haastatteluissa nousi esille tärkeänä asiana myös kasvattajien oma suhtautuminen ja kokemus kiusaamisesta. Tärkeätä olisikin selvittää itselleen oma suhtautuminen kiusaamiseen ja myös keskustella siitä työyhteisössä, jotta kaikilla on yhteinen ymmärrys ja näkemys kiusaamisesta. Syntyy arvokeskustelua. Haastatteluissa ilmeni tarve arvokeskustelulle koskien kiusaamisen ilmiötä. Vanhemmat toivat esille sen, etteivät omaa riittävästi tietoa kiusaamisesta ja haluavat tietää kiusaamisesta lapsensa päiväkodissa, osoittavat, että keskustelu kiusaamisen äärellä lisäisi tietoisuutta ja toisi arvokeskustelua asian äärellä molemmin puolin. Tärkeätä olisikin, että arvot päiväkodissa sekä kotona kiusaamisen suhteen sovitetaan yhteen. Puhuttaessa kasvatuskumppanuudesta, onkin tärkeää hyvän kasvatuskumppanuuden ohella se, että arvotkin ovat samalla pohjalla, jotta kiusaamista ehkäisevä työ onnistuu. Teoria tukee tätä tulosta ja kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa tehdessä otin arvokeskustelun käytännön osaksi suunnitelman rakentamista ja toteuttamista. Suunnitelman tekeminen alkaa keskustelulla

mm. lapsen oikeuksista ja tarpeista, kunnioituksesta, tasa-arvosta ja erilaisuuden arvostamisesta. Kiusaamisasian käsitteleminen ja käsittelemättä jättäminen vaikuttaa aina käsitykseen oikeudenmukaisuudesta, kasvattajan onkin hyvä pohtia millaisen arvokäsityksen jälkeensä jättää (Hamarus 2008, 77).

Kiusaamisen ennaltaehkäisystä kysyttäessä varhaiskasvattajien haastatteluissa nousi vahvasti esille aikuisen rooli esimerkin antajana, kuka tukee, ohjaa ja valvoo lasten leikkejä. Tuloksissa nousi esille myös myönteisen ilmapiirin luominen, johon kiusaaminen itsessään ei sovellu. Tätä tulosta tukee myös tutkimuksessa esitetty aineisto Hurme & Kyllönen (2015) ja Repo (2013, 2015) jotka toteavat, että aikuisella on merkittävä rooli ja vastuu luoda lapselle turvallinen kasvu -ja oppimisympäristö, mikä edellyttää aikuisilta hyvän ilmapiirin luomista ja ylläpitämistä. Tällainen sensitiivinen ja empaattinen aikuinen mallillaan luo lapsen ja aikuisen välille lämpimän suhteen ja tämä tuo kunnioitusta ja luottamusta, mikä on merkittävä kiusaamista ehkäisevä asia. Pedagogisesti sensitiivinen aikuinen tukee lasta kasvussaan nähdessä viestit ja aloitteet sekä vastaa niihin odotetusti. Kun lapsi saa paljon kokemusta myönteisestä vuorovaikutuksesta, hän kokee luottavansa ihmisiin ja heijastaa sitä ympäröiviin lapsiin ja aikuisiin. Tämä tuo myös kokemuksen ja tunteen turvallisuudesta. Hyväksyntää edistävä vuorovaikutus vahvistaa vuorovaikutustaitoja ja tukee sen kasvua. Vanhempien vapaassa sanassa nousi myös aikuisen rooli tärkeänä esille. Vain yksi varhaiskasvattaja nosti tärkeänä tekijänä esiin ammattitaitoisien ja pysyvän henkilöstön tärkeyden osana kiusaamisen ehkäisyä. Hänen mielestään ammattitaitoisuus tulisi ottaa huomioon myös sijaisia palkatessa. Teoriakin tukee tätä vahvasti ja lapsille pysyvyys luo turvaa, joten tähän asiaan olisi hyvä kiinnittää huomiota.

Varhaiskasvattajien haastatteluissa yli puolella vastaajista nousi esille tunnekasvatus ja empatiataitojen oppiminen tärkeinä tekijöinä ennaltaehkäistä kiusaamista. Vanhempien asiakastytyväisyyskyselyssä nousi sama asia esille. Tunnekasvatuksessa käytetty Askeleittain -opetusohjelma malli tuli esille puolella päiväkodeista ja se onkin hyvä ja lapsilähtöinen malli järjestää pieninä opetustuokioina tunnekasvatusta 3-5 vuotiaille. Muuten arjessa tapahtuva tunnekasvatus ja empatiataitojen oppiminen on paljolti aikuisen mallista kiinni. Revon (2015) mukaan aikuisen tehtävä on opettaa ja sanoittaa lapsen tunteita ja ohjata niitä myös oikeaan suuntaan. Syliin ottaminen on kiusaavan lapsenkin oikeus, sillä tämäkin lapsi tarvitsee ja haluaa tunnetta olla arvostettu ja rakastettu. Sensitiivinen ja empaattinen aikuinen on tärkeä kasvattajan ominaisuus.

Tuodessani aineistossa esille malleja kiusaamisen ehkäisemiseksi, voisi olla hyvä pohtia, josko isommille lapsille voisi ottaa käyttöön MiniVersion. MiniVerso tukee lapsen vuorovaikutustaitojen karttumista, toisten huomioon ottamista, lapsen puheenvuoron odottamista sekä toisten tunteiden tunnistamista ja niiden nimeämistä. (Vertaissovittelu 2016.) Mallissa tukisi tunnekasvatusta, opettaisi ratkaisukeskeisyyteen ja tukisi vuorovaikutustaitoja ja niiden kehittymistä. Hyvä työväline kaikille voisi olla myös tänä vuonna julkaistu ”Mun ja Sun juttu” (Haapasalo, Kirkkopelto & Repo 2016) + PIKI- (Kirkkopelto 2016) kirjasarjat yhdessä. Kirjat yhdessä ottavat toiminnallisen ja monipuolisen tavan käsitellä kiusaamisen ehkäisyä vertaisryhmässä ja tukevat lasten sosiaalisten taitojen vahvistumista. Molemmissa yhdessä nostetaan esille vuorovaikutustaitojen tukeminen ja kehittäminen, tunteiden tunnistaminen ja niiden hallinnan tukeminen. Lisäksi kodin kanssa tehtävä yhteistyö on otettu hyvin osaksi ”Mun ja Sun juttu” kirjan teemoja.

Ennaltaehkäisyn suhteen päiväkodin ja kodin yhteistyön puolesta puhui yksi vastaajista. Kuitenkin vanhemmat toivat esille sen, että heille tulisi avoimesti kertoa asioista, koskien kiusaamista lapsen päivähoidossa ja siitä valistamisenkin. Näin he voivat kotona puuttua ja ennaltaehkäistä kiusaamista kotoa käsin ja sen jatkumisen päiväkodissa. Teoria nostaa esille sen, että vanhemmilla on pääasiallinen kasvatustavastuu, mutta silti vanhemmat tarvitsevat ja kaipaavat myös tietoa kiusaamisen ilmiöstä, joten onkin tärkeää valistaa ja tuoda asioita esille erilaisissa keskusteluissa mm. vasu-keskustelut ja vanhempainillat, jotta vanhempien on helpompi puuttua ja ehkäistä kiusaamista kotoa käsin ja näin tukea päiväkodin kasvatustyötä. (Repo & Stoor- Grenner 2010, 46.)

Koivunen & Lehtinen (2015, 39) nostavat aineistossa esille pienryhmätoiminnan tärkeyden, havainnoinnin mahdollistamisen keinona ja siten saada luotettavaa tietoa ryhmästä ja sen sisällä tapahtuvista suhteista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteetkin (2005) nostavat havainnoinnin tärkeänä henkilöstön tehtävänä. Pienryhmässä lapsi saa myös aina enemmän aikuisen huomiota ja ohjausta. Havainnointia tulisi toteuttaa tietoisesti ja systemaattisesti sekä huomioida sen tulokset toiminnassa. Tätäkin tietoa tuodaan lapsen omaan vasuun. Vanhemmat toivat esille vahvasti pienryhmätoiminnan tärkeänä keinona ehkäistä kiusaamista, mutta vain kaksi varhaiskasvattajaa toi esille pienryhmätoiminnan toimivana keinona ehkäistä kiusaamista. Varsinaista havainnointia tai sen käsitettä työskentelyssään eivät kasvattajat nostaneet haastatteluissa esille. Aikuisen valvonta ja ohjaus sen sijaan nousi ja jäin miettimään tuloksia laatiessani, että onko valvonnassa ja ohjauk-

sessä sisällä tietynlainen havainnointi vai toteutetaanko havainnointia tietoisesti tai suunnitellusti päiväkodeissa. Havainnointia tulisi toteuttaa suunnitellusti, jotta lasten ja ryhmän toimintaa voi kehittää ja ehkäistä kiusaamisen ilmiön syntymistä tehokkaammin.

Aikuisella on tärkeä rooli havainnoida lapsiryhmää ja lapsia, ohjata leikkejä sekä osallistumalla leikkiin auttaa parhaiten kiusaamisen ehkäisyssä. Leikinohjauksessa aikuisen rooli on merkittävä tuki ja leikin ohjauksen kautta opetellaan vuorovaikutustaitoja, miten toisten kanssa tullaan toimeen. Vuorovaikutuksen malli nousi esille, kun vastaajista kolme toi esille suullisen palautteen tärkeyden. Vuorovaikutuksessa puhutaan myös hyväksynnän ja torjunnan dynamiikasta. Lapsen saadessa myönteistä osallistavaa vuorovaikutusta, se vahvistaa vuorovaikutustaitoja ja niiden kehittymistä, mutta kokiessaan torjuntaa ja syrjäyttävää vuorovaikutusta on tulos päinvastainen. (Koivunen & Lehtinen 2015, 171- 179.) Kirves ja Stoor-Grenner (2010) nostavat tämän esille negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessina. Lapsen saadessa vähän tai ei juuri ollenkaan myönteistä vuorovaikutusta aikuisilta tai lapsilta, hänellä ei kehity minäkuva, sosiaaliset taidot eikä itsearvostus odotetulla tavalla. Hän voi joutua torjutuksi. Aikuisen havainnoinnilla on tärkeä merkitys tunnistaa tällainen lapsi ja vaikuttaa muutokseen. Isojen lasten kanssa esim. eskarissa voi jo keskustella asioista, unohtamatta onnistumisen korostamista ja myönteistä palautetta. Yksi vastaajista nosti esille tärkeänä aikuisen roolin leikkien ohjaamisessa, leikkiparien ja leikkipisteiden muodostamisessa, nämä ovat kaikki tärkeitä keinoja/malleja ehkäistä kiusaamista. Aikuinen leikinohjaajana pystyy kuitenkin ennakoimaan ja samalla puuttumaan tilanteisiin, ennen kuin kiusaamista edes ehtii syntyä. Tutkimusaineisto tukee havainnointia eri tilanteissa ja vuorovaikutuksen tukemista lasten ohjaamisessa. Havainnoimalla saadaan tärkeää tietoa lasten sosiaalisista suhteista, lapsiryhmän dynamiikasta sekä yksittäisten lasten vuorovaikutuslaadun suhteesta. Aikuisen on leikkiin osallistuessaan mahdollista ohjata leikkejä ja vaikuttaa rooleihin sekä samalla varmistaa tasavertaisen kohtelun toteutuminen leikeissä. Havainnoimalla voidaan kerätä tietoa myös vanhemmille lapsesta. (Kirves & Stoor- Grenner 2010, 33- 34.)

Kiusaamiseen puuttumisessa varhaiskasvattajat toivat esille välittömän/heti puuttumisen mallin. Puuttumisessa ja asian selvittelyssä ilmeni selkeä johdonmukaisuus. Puututaan ja otetaan kiusaaja ja kiusattu selvittämään asiaa, keskustellaan. Vuorovaikutuksen kautta päästään yhteiseen ratkaisuun ja lopputulokseen, jossa kaikilla on hyvä olla. Lasten ikätaso tulee tässäkin huomioida ja erityislapset. Esimerkiksi anteeksi voi pyytää myös toisella tavalla kuin suullisesti, vaikka kuvaa näyttämällä. Vanhemmiltakin nousi tärkeänä

heti puuttumisen malli ja myös keskustelun malli lasten kanssa esille ja erityisesti ikätasoisella tavalla. Varhaiskasvattajat toivat esille myös syy-seuraussuhteen ymmärtämisen tärkeyden osana kiusaamistilanteen selvittelyä ja teoriakin nostaa esille aikuisen ohjaamisen merkityksen. Aikuisen tulee auttaa lapsia näkemään myös se tärkeä tosiasia, että tarvitsemme toinen toistamme tullaksemme kannatelluksi. Tämä voi tapahtua vain toisten kanssa toimimisen pelisääntöjä ja taitoja opettamalla. (Repo 2013, 98.)

Kasvatuskumppanuus on tärkeä asia kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Varhaiskasvattajien haastattelussa nousi esille, ettei kasvatuskumppanuutta nostettu esille juuri ollenkaan ennaltaehkäisyn ja puuttumisen malleissa kiusaamisen suhteen. Kysyttäessä kasvatuskumppanuudesta erikseen haastattelun neljännessä teemassa, mainittiin kiusaamisen ilmiö tuoduksi esille pääasiallisesti vanhemmille keskustelun tasolla. Vanhemmille suunnatun asiakastyytyväisyyskyselyn vapaassa sanassa tuli esille, että päiväkodin toimintakulttuuri suhteessa kiusaamiseen ei ole riittävästi tuotu koteihin asti, eikä tietoa ilmenevästä kiusaamisesta jaeta riittävästi. Vanhemmille suunnatun määrällisen asiakastyytyväisyyskyselyn osuus antaa tietoa, että kasvatuskumppanuus olisi ihan hyvin huomioitu asia, mutta vanhempien vapaa sana kertoo, että vielä voisi kehittää parempaa toimintakulttuuria kasvatuskumppanuuden suhteen. Aineistokin tukee näkemystä kasvatuskumppanuuden korostamisesta ja kodin sekä päiväkodin yhteistyöstä yhteisen kasvatustehtävän edessä.

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman toteuttamisessa oli hyvä ottaa huomioon vanhempien antama palaute ja näkemykset kiusaamisesta. Palaute auttoi ottamaan huomioon paremmin kodin näkemykset ja toiveet kiusaamisen vastaisessa työssä. Kuten opinnäytetyön tutkimuksen tuloksissa kävi ilmi, kasvatuskumppanuutta voidaan toteuttaa paremmin myös kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen saralla ottamalla kodin näkökulma ja palaute huomioon. Kodin kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeätä ja kiusaamisen ilmiön ollessa joka päivä läsnä lapsen päivähoidossa ja siitä puhuminen ja tiedottaminen tulisi olla suunnitelmallisempaa.

Tutkimuksen tuloksissa sain vastauksia esittämiini tutkimuskysymyksiin. Kiusaamisen ehkäisyä tapahtuu, siihen puututaan sekä keinoja ja malleja ehkäistä sitä tuli esille. Seikat mitkä estävät ja vaikeuttavat kiusaamiseen puuttumista, ovat tiedonpuute ja selkeiden toi-

mintamallien puuttuminen. Vanhemmat ovat näennäisesti olleet tyytyväisiä varhaiskasvatuksen työhön, mutta vapaan sanan kautta saimme tietoa, mikä tukee kiusaamisen suhteen suunnitelmallisemman työotteen omaksumista.

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa on nostettu esille periaatteet ja lähtökohdat kiusaamisen vastaiselle työlle. Ne sisältävät asioita joita nousi myös esille tutkimuksen tuloksista. Suunnitelmaa tehdessä olen ottanut huomioon varhaiskasvattajat, mm. luomalla mahdollisuuden yksikön sisällä käytävään arvokeskusteluun koskien kiusaamista. Työyhteisön näkemys nivoutuu tällä tavoin tiiviimmäksi, johdonmukaisemmiksi tavoiksi ehkäistä ja puuttua kiusaamiseen. Yhteiset näkemykset ja tavat toimia helpottavat kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista. Tämän pohjalta voidaan toteuttaa ryhmäkohtaiset suunnitelmat huomioiden ryhmän yksilöiden tarpeet mm. erityislapset. Vanhemmilla tulee olla mahdollisuus saada suunnitelma lapsensa päivähoidosta, jolloin tietoa suunnitelmallisesta työstä jaetaan ja vanhemmilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa siihen antamalla palautetta. Näin huomioidaan osallisuus ja yhteisöllisyys, kun tehdään yhteistyötä kiusaamisen ehkäisemiseksi alusta lähtien yhdessä. Tarkoitus on, että jokaisen toimintakauden alussa tehdään kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma ja järjestetään vanhempainilta, jossa kiusaaminen otetaan esille omana teemana sekä tuodaan esille päiväkodin toimintaperiaatteita kiusaamisen suhteen. Tämä antaa mahdollisuuden keskustella aiheesta enemmänkin kasvatuskumppanuuden nimissä. Suunnitelmaa tulee myös arvioida ja päivittää säännöllisesti. Lähtökohtana olisi myös hyvä, jos suunnitelman käyttöönotto työyhteisötasolle tulee johtajilta ja se otetaan tärkeäksi osaksi suunnitelmallista kiusaamisen vastaista työtä. Suunnitelman käyttöönottoa varten olisi hyvä järjestää koulutusilta koskien kiusaamista, jossa suunnitelma otetaan virallisesti osaksi Oriveden varhaiskasvatuksen kiusaamisen vastaista työtä. Koulutustilaisuus voisi olla avoin myös vanhemmille.

Opinnäytetyön tekemisen ohessa pohdin omaa suhtautumistani kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn. Huomasin prosessin kasvattaneen tekemään kiusaamisen ehkäisyä tietoisemmin ja paremmin. Kiinnitän huomiota lasten keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin ja työilmapiirin suhteen pyrin olemaan aidosti läsnä. Olen myös hankkinut tunnekasvatusta ja sosiaalisia taitoja tukevia materiaaleja työvälineiksi töihin. Kiusaamisen ehkäisyssä on hyvä muistaa pientenkin konfliktien mahdollisuus muuttua isoimmiksi, joten itse ehkäisen puuttumalla heti, jottei kiusaamista syntyisi. Tutkimuksesta voisi ajatella toteuttaa jatko-

tutkimusta selvittämällä, miten kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma on toteutunut ensimmäisenä käyttöönottovuotenaan? Onko se lisännyt kasvattajien tietoisuutta ja vanhempien osallisuutta asian suhteen? Miten se käytännössä näyttäytyy?

LÄHTEET

- Aamulehti 2.4.2016. #puutunpeliin: kampanja hyvien tapojen puolesta- haastamme nyt kaikki mukaan joukkoon. Päivitetty 24.4.2016. Luettu 1.5.2016. <http://www.aamulehti.fi/kotimaa/puutunpeliin-kampanja-hyvien-tapojen-puolesta-haastamme-nyt-kaikki-mukaan-joukkoon/>
- Alsaker, F. 2013. Bullying in Kindergarten. Bullying Special Edition Contributor. Luettu 26.6.2016. <http://www.education.com/reference/article/kindergarten-bullying/>
- Askeleittain. 2015. Sosiaalista kehitystä ja tunnetaitoja tukeva opetusohjelma. Helsinki: Hogrefere Psychologien Kustannus Oy. Askeleittain- opetusohjelma on suomenkielinen versio Second Step- ohjelmasta. 2002. Committee for Children. Luettu 1.5.2016. <http://www.hogrefe.fi/testit/askeleittain/>
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2010. Opetushallituksen määräys /51/011/ 2010.
- Eskola J. & Suoranta J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Haapsalo T., Kirkkopelto K. & Repo L. 2016. Mun ja Sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Lastenkeskus ja Kirjapaja Oy
- Hamarus P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Hamarus P. 1998. Älä kiusaa mua! Miten tunnistan ja ehkäisen koulukiusaamisen. Länsi- Suomen Lääninhallituksen julkaisu. Jyväskylä.
- Hurme K. & Kyllönen T. 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja vauraua vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS- Kustannus.
- Kaskela M. & Kekkonen M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Oppaita 63. Helsinki: Stakes
- Kekkonen M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisella näytillä. Väitöskirja. Tutkimus 72/2012. Helsinki: THL.
- Kirkkopelto K. 2016. PIKI. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Kirves L. & Stoor- Grenner M. 2010. Kiusaavatko pienet lapsetkin? Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto & Folkhälsan. Verkkojulkaisuna <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/6f3804243d7da4eb0c65d51cc2adcc28/1421338824/application/pdf/12510731/Kiusaavatko%20pienetkin%20lapset.pdf>
- Kirves, L. & Stoor- Grenner M. 2011. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa: kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto & Folkhälsan.
- KiVa koulu – Tehdään se yhdessä. 2016. Luettu 1.5.2016. <http://www.kivakoulu.fi>

Koivunen P-L. & Lehtinen T. 2015. Kasvu Kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja kasvat-
tajille. Jyväskylä: PS- Kustannus.

Kuula A. 2006. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä:
Vastapaino.

Lajunen K., Andell M. & Ylenius- Lehtonen M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille.
Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: THL.

Luopa P., Kivimäki H., Matikka A., Vilkki S. Jokela J., Laukkarinen E. & Paananen R.
2014. Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000- 2013. Kouluterveyskyselyn tulokset. Ra-
portti 25/2014. Tampere: THL.

Olweus D. Kiusaaminen koulussa. 1992. Suomentanut Maija Mäkelä teoksesta Bullying
among schoolchildren – what we know and what we can do. Helsinki: Otava.

Perusopetuslaki 628/1998, 29 §

Repo L. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. 2013. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Repo L. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. 2015. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-
Kustannus

Repo L. kasvatustieteen tohtori. 2016. Pienten lasten kiusaamisen ehkäisy varhaiskasva-
tuksessa -seminaari. Luento. 18.4.2016. Hämeenlinnan ammattikorkeakoulu. Hämeen-
linna.

Reunamo J. & Käyhkö M. (toim.) 2014. Leikin tukeminen, 66- 92. Teoksessa Reunamo
J. (toim.) Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyvä-
skylä: PS- Kustannus.

Salmivalli C. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. 1998. Helsinki: Gaudeamus.

Salmivalli C. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. 2010.
Jyväskylä: PS- Kustannus.

Talentia. 2016. Sosiaalialan koulutukset ja kelpoisuudet -esite. Luettu 16.4.2016
<http://www.talentia.fi/files/64/Kelpoisuusesite.pdf>

Tuomi J. & Sarajärvi A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2013. Vantaa: Kus-
tannusosakeyhtiö Tammi 2009.

Työpaikkakiusaaminen. 2015. Työterveyslaitos. Luettu 21.4.2016.
http://www.ttl.fi/fi/tyoyhteiso_ja_esimiestyo/tyopaikkakiusaaminen/sivut/default.aspx

Ruokolainen R. & Altila K. (toim.) 2004. Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuo-
rovaikutusta. Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen jul-
kaisu. Sosiaali- ja terveysministeriö 2004:6. Helsinki.

Varhaiskasvatuksen tietopalvelu. 2016. [https://www.varhaiskasvatuksentietopal-
velu.fi/Jaana-Haapasalo/Mun-ja-sun-juttu.html](https://www.varhaiskasvatuksentietopal-
velu.fi/Jaana-Haapasalo/Mun-ja-sun-juttu.html)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Helsinki: Stakes. Oppaita 56. Verkkojulkaisu. Tulostettu 9.4.2016. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Vertaissovittelu. Verso. 2016. Luettu 15.5.2016. <http://www.ssf-ffm.com/vertaissovittelu/>

Vilkka H. Tutki ja kehitä. 2005. Keuruu: kustannusosakeyhtiö Tammi.

YK (1989/2010). YK:n yleissopimus lasten oikeuksista. Luettu 2.5.2016. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Oriveden kaupunki. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman päämäärät ja tavoitteet. Luettu 26.6.2016 <http://www.orivesi.fi/?pid=113&cg=5&sg=106&lang=fi>

LIITTEET

Liite 1. Vanhempien asiakastytyväisyyskyselyn kiusaamisosuuden pohja

KIUSAAMINEN PÄIVÄHOIDOSSA

Varhaiskasvatuksen perusteissa (2005) puhutaan lapsen oikeudesta turvalliseen ja laadultaan hyvään päivähoitoon, jonka tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvoinnin edistämiseen kuuluu myös kiusaamisen vastainen kasvatus. Kiusaaminen on tunnettu ilmiö koulumaailmassa, mutta kiusaamista tiedetään esiintyvän pienten lasten keskuudessa päivähoidossa.

Kysymme kiusaamisesta muutamia asioita teiltä vanhemmilta, jotta kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman tekemisessä Oriveden kaupungin varhaiskasvatukselle huomioidaan yhteistyö kasvatuskumppanuuden nimissä. Kyselyn avulla kehitämme päivähoiton toimintatapoja ja erityisesti kehitämme vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä paremmaksi kiusaamisen suhteen.

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja nimettöminä niin, ettei kukaan tiedä vastaajan henkilöllisyyttä, ellei hän itse sitä ilmaise vapaan kentän osiossa. Toivomme, että kuvaatte kokemuksianne kiusaamisesta päivähoidossa, jotta voimme paremmin tunnistaa ja huomioida mahdolliset kiusaamistilanteet.

Kiusaaminen on päivähoiton kasvatuskumppanuusyhteistyössä riittävästi huomioitu asia?

Kiusaamiseen puututaan päivähoiton arjessa?

Kiusaamista ehkäistään päivähoiton arjessa?

Kasvatusnäkemykset päivähoiton henkilöstön ja vanhempien kanssa ovat samat koskien kiusaamista?

Lapsella on aidot osallisuusmahdollisuudet ja vaikuttamismahdollisuudet niin, että kasvattajat kohtaavat lapsen tasa-arvoa edistävällä tavalla?

Päivähoitopaikan kasvatuskäytännöt ovat samanlaiset koko henkilöstöllä?

Jokaisen kysymyksen alla on kohta johon rastita vastaus. Suoriutuminen koskee päivähoiton henkilökunnan tapaa suoriutua/ hoitaa asiaa. Tärkeys kertoo, kuinka tärkeänä vanhemmat pitävät kyselyä asiaa.

SUORIUTUMINEN

1	2	3	4	5

TÄRKEYS

1	2	3	4	5

Liite 2. Saatekirjelmä lastentarhanopettajille

Arvoisa lastentarhanopettaja,

Olen tekemässä opinnäytetyönäni Oriveden kaupungin varhaiskasvatukselle kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman. Suunnitelma on tarkoitettu ottaa käyttöön talvella 2015. Kerään aineistoa opinnäytetyöhöni haastattelemalla lastentarhanopettajia, jokaisesta varhaiskasvatuksen yksiköstä. Tulen toteuttamaan haastattelun teemahaastattelun mallilla yksilöhaastatteluina.

Suunnitelmaa varten ja sen laatimisessa aion käyttää myös e- laatukselyn osuutta liittyen kiusaamiseen päivähoidossa. Kysely toteutettiin päivähoidon laatukselyssä omana kohtanaan. Tarkoituksena on osallistaa vanhemmat yhteistyössä toteuttamaan laadukasta kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa Oriveden päivähoidon yksiköihin.

Pyydänkin teitä ottamaan minuun yhteyttä, että voimme sopia sopivan ajankohdan haastattelulle. Alla näet jo etukäteen teemat ja kysymykset, jotka tulen esittämään haastattelussa. Voit hyvin keskustella työntekijöiden kanssa teemoihin liittyvistä kysymyksistä ja samalla saada arvokasta tietoa tuotavaksesi haastatteluun.

Ystävällisen terveisin

Tanja Majasalmi

TAMK, Sosiaalian koulutusohjelma

Liite 3. Tutkimuskysymykset ja teemahaastattelun kysymykset

- Miten kiusaamista **ehkäistään** päiväkodissanne?
- Miten kiusaamistilanteisiin **puututaan** päiväkodissanne?
- Mitkä **keinot** on koettu parhaimmiksi ehkäistä kiusaamista ja puuttua siihen?
- Mitkä seikat **estävät tai vaikeuttavat** kiusaamiseen puuttumista?
  - Mitkä asiat koet tärkeiksi tuoda esille kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaan?

TEEMAT:

1. KIUAAAMINEN VARHAISKAVATUKSESSA

Miten määrittelette kiusaamisen?

Millaista kiusaaminen on?

Kuinka usein kiusaamista esiintyy päiväkodissanne?

2. KIUAAAMISEN ENNALTAEHKÄISY

Miten kiusaamista ennaltaehkäistään päiväkodissanne?

Onko kiusaaminen esillä varhaiskasvatussuunnitelmassanne?

Onko päiväkodissanne ennaltaehkäisyn/puuttumisen malleja? Millaisia?

Millaiset kiusaamisen ennaltaehkäisyn keinot ovat mielestäsi toimivia?

3. KIUAAAMISEEN PUUTTUMINEN

Miten kiusaamistilanteisiin puututaan?

Mitä seurauksia kiusaaminen tuo: kiusaajalle/kiusatulle?

Miten kiusaamistilanteet käsitellään työyhteisönne keskuudessa?

4. YHTEISTYÖ KASVATUSKUMPPANUUDESSA KIUAAAMISEN SUHTEEN

Miten kasvatuskumppanuudessa huomioidaan kiusaamisen ilmiö?

Mitkä asiat kasvatuskumppanuudessa edistävät kiusaamiseen puuttumista?

Mitkä käytännöt edistävät kasvatuskumppanuutta ja samalla ehkäisevät kiusaamisilmiötä päiväkodissa?

Onko vanhemmilla kasvatuskumppanuudessa aidot osallisuusmahdollisuudet ja vaikuttamismahdollisuudet niin, että kasvattajat kohtaavat lapsen tasa- arvoa edistävällä tavalla?

Liite 4. Oriveden kaupungin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

(1/6)

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman taustalla vaikuttavat yleiset periaatteet ja lähtökohdat

1. Lähtökohtana on, ettei minkäänlaista kiusaamista hyväksytä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on varhaiskasvatuksella tärkeä tehtävä edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tämä onnistuu vain huolehtimalla, että ilmapiiri ja sen ympäristön puitteet luovat hyvät edellytykset osallisuudelle ja sitä kautta toteutuville yhteisöllisyyden arvoperiaatteille.
2. Vanhempien kanssa toteutuva kasvatuskumppanuus, toteutuu vain, jos arvot ja näkemys kiusaamisen vastaisesta työstä kohtaavat. Kasvattajien ja vanhempien tulee miettiä näkemyksiään ja asennettaan suhteessa kiusaamiseen.
3. Päivittäin vuorovaikutuksessa oleminen vanhempien kanssa on välttämätöntä, aidon kasvatuskumppanuuden toteutumiseksi. Tärkeätä on tuoda esille päiväkodin toimintamallit kiusaamisen suhteen, jotta kotonakin osataan asiaan suhtautua oikein ja vakavasti.
4. Kasvattajien tärkeä tehtävä on jatkuvasti havainnoida ja huolehtia lasten välisten vuorovaikutussuhteiden tukemisesta ja ohjaamisesta.
5. Kasvattajien tulee leikkejä havainnoidessa ja ohjatesa katsoa, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa leikin kulkuun ja että leikkijät ovat tasa-arvoisessa asemassa toisiinsa nähden.
6. Päiväkodissa tulee olla samat säännöt ja mallit puuttua ja ehkäistä kiusaamista, tällöin se on johdonmukaista ja tavoitteellista. Kiusaamisesta tulee keskustella myös lasten kanssa, mitä se on ja mitä seurauksia kiusaamisella on.
7. Kasvattajien tulee luoda turvallinen ympäristö ja ilmapiiri, jossa lapsen on hyvä olla. Tämä mahdollistaa hyvän ja kestävä pohjan yhteistoiminnalle. Yhteistoiminnan kautta on tärkeätä, että ryhmässä luodaan lasten kanssa yhdessä säännöt, näin toteutetaan lasten osallisuutta.
8. Lapsella on oikeus ja mahdollisuus ilmaista tunteitaan turvallisessa ilmapiirissä. Aikuisen tehtävä on sanoittaa tunnetta ja huolehtia, ettei lapsi jää yksin tunteensa kanssa. Lämmin syli on turvana, ei rangaistus. Tällä tavoin lapsi oppii säätelämään ja käsittelemään tunteitaan sekä kehittää empatiakykyään.
9. Lasten kanssa aito läsnäolo on olennainen osa lapsen maailmaan pääsemistä. Lapsen asioista ja kertomista tulee olla kiinnostunut ja aikuisen vastuuna on kannustaa ja tukea lasta vuorovaikutukseen aikuisten kuin vertaistensakin kanssa.

MITÄ KIUSAAMINEN ON?

(2/6)

Kiusaaminen on toimintaa, joka tuottaa pahaa mieltä toiselle. Kiusaaminen voi olla myös tahallista ja toistuvaa, sekä tietoista toimintaa, mikä voi ilmetä pitkäaikaisena ja jatkuvana, omaten saman kohteen. Tärkeätä onkin tiedostaa, ettei kaikki lasten välinen kahnaus ole kiusaamista. Lapsen oma kokemus kiusatuksi tulemisesta tulee ottaa tosissaan.

FYYSINEN

- Nipistely
- Pureminen
- Kamppaaminen
- Esteenä oleminen
- Vaatteisiin repiminen
- Heitetään leluja, hiekkaa, lunta jne.
- Leikkien sotkeminen
- Lyöminen
- Potkiminen

SANALLINEN

- Haukkuminen
- Lällättelyä
- Nimittely
- Vaatteiden,hiusten ym.kommentointi
- Härnääminen
- Sylkeminen

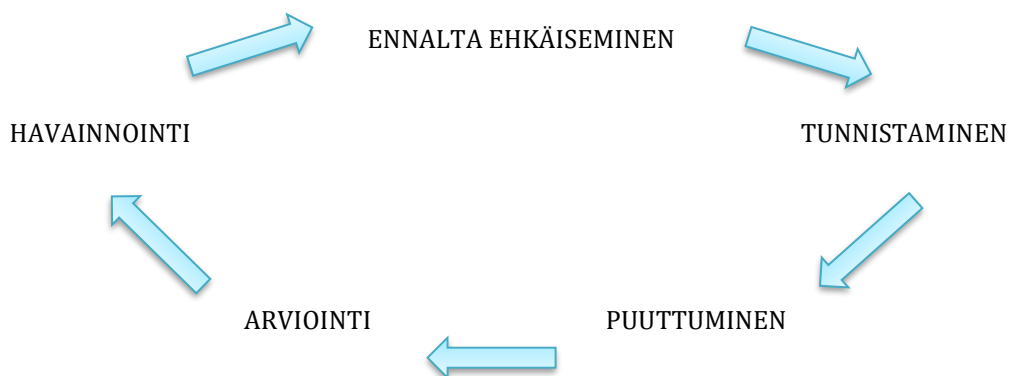
PSYKKINEN

- Uhkailu
- Manipulointi
- Kiristäminen
- Ilveily, Ilmeily
- Leikin ulkopuolelle jättäminen
- Leikin sääntöjen muuttaminen
- Puhumattomuus jättäminen
- Käydään kauppaa asioilla
- Selän takana puhuminen

MITEN TUNNISTAA JA PUUTTUA KIUSAAMISEEN?

(3/6)

Kiusaamiseen puuttuminen edellyttää ennaltaehkäisevää työtä, jossa aikuisen jatkuvalla havainnoinnilla on tärkeä merkitys ja tavoite. Kun aikuinen havainnoi lapsia ja lapsiryhmää, on hän tietoinen lasten rooleista leikissä ja leikin sisällä. Aikuinen on tietoinen kokonaistilanteesta ja havainnoimalla hän saa lapsesta tärkeitä tietoa. Aikuisen on myös helpompi puuttua kiusaamiseen yhdessä sovitulla johdonmukaisella tavalla. Kiusaamisesta, siihen johtaneista tapahtumista ja siihen puuttumisesta tulee keskustella huoltajien kanssa.

MITEN EHKÄISTÄ KIUSAAMISTA?

Aikuisen tehtävä on myönteisen vuorovaikutuksen keinoin luoda lapsiryhmälle turvallinen ilmapiiri. Vuorovaikutusta vahvistava toiminta tukee lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kiusaamisen ehkäisy on osa arjen pedagogiikkaa, jossa lapsi ja koko ryhmä tulee huomioida, että heille luodaan oikeat toimintatavat omaan arkeen. Kiusaamisen ehkäisy on vaikuttamista koko lapsiryhmän toimintaan.

Oriveden kaupungin _____

Päiväkodin kiusaamisen ja ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Toimintakausi: _____/_____

Laadittu: _____

Kirjaaja: _____

1. Mitä kiusaaminen on? Päiväkodin
yhteinen näkemys kiusaamisesta.

2. Kiusaamisen ehkäisy.
Miten ehkäisemme kiusaamista?

3. Kiusaamiseen puuttuminen.
Miten ja millaisiin tapauksiin puututaan?

4. Suunnitelman arviointi, dokumentointi, tiedot-
taminen ja uusien työntekijöiden perehdytys

5.Ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

---

Päiväkoti ja ryhmän nimi

Toimintakausi: _____/ _____

Laadittu: _____

Kirjaaja: _____

Kiusaamisen ehkäisy.
Miten ehkäisemme kiusaamista?

Kiusaamiseen puuttuminen.
Miten ja millaisiin tapauksiin puututaan?

Ohjeistus yksikkö- ja ryhmäkohtaisen suunnitelman laatimiseen

1.Päiväkodin henkilöstön yhteinen näkemys kiusaamisesta ja tavoite kiusaamisen ehkäisylle

Kohdassa kirjataan yhteinen kiusaamista ehkäisevän työn tavoite ja näkemys kiusaamisesta. Työ alkaa yhteisellä arvokeskustelulla, siitä millaisia kasvatusarvoja yksiköllä on ja miten nämä arvot näkyvät arjessa. Esim. Millainen on käsitys pienestä lapsesta, hänen oikeuksistaan ja tarpeistaan? Millä tavoin osoitamme kunnioitusta lapsia, työtovereita, lasten vanhempia kohtaan? Miten tasa-arvoinen kohtelu ja erilaisuuden arvostaminen näkyy arjessamme? Kasvattajien tulee ymmärtää ja olla tietoinen kiusaamisen ilmiöstä ja sitoutua kiusaamisen vastaiseen työhön. Kasvattajien tietoisuus omasta toiminnasta on lähtökohta kiusaamisen ennaltaehkäisylle. Esim. mitä kiusaaminen on? Miten sitä koetaan? Miten aikuiset suhtautuvat (oma suhde kiusaamiseen näkyväksi) jne.

2.Kiusaamisen ehkäisyn keinot

Kohdassa kirjataan ylös keinot ja menetelmät ehkäistä kiusaamista. Yhteisessä arvokeskustelussa keskustellaan keinoista ja voidaan valita tiettyjä painopisteitä ja vaihtaa niitä tarpeen mukaan. Esim. Luomme luottamuksellisen ilmapiirin, että lapsi uskaltaa kiusaamisesta. Opettelemme nukketeatterin avulla tunteita—miltä toisesta tuntuu.

3.Kiusaamisen puuttumisen keinot

Kohdassa kirjataan ylös, miten akuutteihin kiusaamistilanteisiin puututaan ja sitä voidaan huomioida miten konflikteihin ja riitoihin puututaan, mikä ehkäisee sitä, että riidoista ei kehity ajan myötä kiusaamista. Esim. selvitetään ensin kiusatun kanssa, sitten myös kiusaajan kanssa jne. Empaattinen aikuinen kuuntelee ja on tasa- puolinen.

4.Suunnitelman arviointi

Kohdassa kirjataan ylös, miten päiväkodin kiusaamisen vastaista työtä ja suunnitelmaa arvioidaan, kuka ja milloin. Tärkeätä on myös sopia, miten kiusaamistilanteita dokumentoidaan. Tähän kohtaan myös kirjataan suunnitelman tiedottaminen sekä uusien työntekijöiden perehdyttäminen. Esim. vuosittain arviointi, tiimeissä keskustelua säännöllisesti tilanteesta, suunnitelmasta ja sen toteutumisesta.

5.Ryhmäkohtainen suunnitelma

Ryhmäkohtaisessa suunnitelmassa otetaan huomioon ryhmän ominaisuudet kuin lasten yksilölliset piirteet. Konkreettiset ehkäisyn ja puuttumisen keinot kirjataan ylös, jotka toimivat ja tässä ryhmässä parhaiten, tämän ryhmän jäsenten kanssa.

Lähde: Kirves L. & Stoor- Grenner M. 2010. Kiusaavatko pienet lapsetkin? Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto & Folkhälsan.

Repo L. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. 2013. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Repo L. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. 2015. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus